

KUNTOUTUSOHJAAJAN ROOLI KUNTOUTUSJÄRJESTELMÄSSÄ Kirjallisuuskatsaus

Hanna Niemi
Nina Volanen

Opinnäytetyö
Toukokuu 2013

Kuntoutusohjauksen ja –suunnittelun koulutusohjelma
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

Tekijä(t) NIEMI, Hanna VOLANEN, Nina	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 22.05.2013
	Sivumäärä 41	Julkaisun kieli suomi
	Luottamuksellisuus ()	Verkkojulkaisulupa myönnetty ()
Työn nimi Kuntoutus JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULU JAMK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES		
Koulutusohjelma Kuntoutuksen ohjaus ja suunnittelu		
Työn ohjaaja(t) ROIVAS, Terttu		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyömme tavoitteena on tuoda esille suomalaista kuntoutusjärjestelmää, sekä sen monimuotoisuutta. Tutkimustehtävänä on selvittää, mitä kirjallisuudessa tarkoitetaan käsitteillä palveluohjaus, kuntoutusohjaus, sekä kuntoutuksen palveluohjaus, sekä eroavatko nämä käsitteet toisistaan. Käsittelemme työssämme, mitkä ovat kuntoutusohjauksen ja suunnittelun opiskelumahdollisuudet ja millaisia valmiuksia se antaa työelämään.</p> <p>Opinnäytetyömme on kirjallisuuskatsaus, joka muodostui alan kirjallisuudesta, pro gradu tutkimuksista, tieteellisistä julkaisuista ja Jyväskylän ammattikorkeakoulun kuntoutusohjauksen ja –suunnittelun koulutusohjelman opetussuunnitelmasta. Teoreettisena lähtökohtana toimivat keskeiset käsitteet sekä kuntoutusohjausnimikkeistö.</p> <p>Opinnäytetyömme tuo esiin kuntoutusohjaajan tärkeyden Suomen kuntoutusjärjestelmässä. Opinnäytetyömme pohjalta saimme kehittämissidean. Tutkimuksen kohteena voisi olla se, miten kuntoutuksen ammattilaiset määrittelevät samat termit, joita me tutkimme kirjallisuuden pohjalta.</p> <p>Opinnäytetyön pohjalta voidaankin todeta, että kuntoutujan on edelleen hankala seikkailla palvelujärjestelmässämme. Suomen kuntoutusjärjestelmä on laaja ja monipuolinen, mutta asiakasprosesseissa on kehittämisen varaa. Opinnäytetyön tavoite on tuoda lukijalle esille kuntoutuksen monimuotoisuus. Työssä korostetaan kuntoutujalähtöisyyttä ja todetaan, että mitä lähemmäksi kuntoutus tuodaan asiakkaan arkea, sen vaikuttavampaa kuntoutus asiakkaalle on.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Kuntoutusohjaus, palveluohjaus, kuntoutuksen palveluohjaus		
Muut tiedot		

Author(s) NIEMI, Hanna VOLANEN, Nina	Type of publication Bachelor's Thesis	Date 22052013
	Pages 41	Language Finnish
		Permission for web publication (X)
Title THE ROLE OF A REHABILITATION COUNSELLOR IN THE REHABILITATION SYSTEM		
Degree Programme Rehabilitation Counselling		
Tutor(s) ROIVAS, Terttu		
Assigned by		
<p>Abstract</p> <p>The purpose of this thesis was to introduce the rehabilitation system of Finland and to highlight its diversity. The task was to find out what is meant in the professional literature with the concepts 'service counselling', 'rehabilitation counselling' and 'service counselling of rehabilitation', and whether these concepts differ from each other. This thesis discusses, where you can study the Degree Programme in Rehabilitation Counselling, and how it prepares students for working life.</p> <p>Our thesis is a review of the literature in this field, master's theses, scientific publications and the curriculum of the Degree Programme in Rehabilitation Counselling of JAMK University of Applied Sciences. The theoretical basis of this thesis is built on the central concepts and the nomenclature of rehabilitation counselling.</p> <p>Our thesis shows how important rehabilitation counselors are in the Finnish rehabilitation system. Basics on our thesis, we get development idea. Someone could research how professionals of rehabilitation defines same terms that we determine in this thesis.</p> <p>Be based on our thesis, we could notice that rehabilitator still has challenges to adventure in our rehabilitation service system. Finnish rehabilitation service is board and diverse, but there is need to develop the customer procedure. Our thesis purpose is show the readers how versatile rehabilitation is. Our thesis accent how rehabilitation should be based on rehabilitators needs and thesis establish that rehabilitation must be based on rehabilitators every days life. That's the way how rehabilitation will be more impressiveness to rehabilitator.</p>		
<p>Keywords</p> <p>Service counseling, rehabilitation counseling, service counseling of rehabilitation</p>		

Miscellaneous

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	2
2 TUTKIMUSTEHTÄVÄT	3
3 TUTKIMUSMENETELMÄ JA AINEISTO.....	3
4 MITÄ KUNTOUTUS ON	5
4.1 Kuntoutuksen jaottelu toiminnan mukaan	10
4.2 Kuntoutuksen jaottelu lakien mukaan	13
5 KUNTOUTUSOHJAUKSEN MÄÄRITTELY.....	15
6 PALVELUOHJAUKSEN MÄÄRITTELY.....	17
7 KUNTOUTUKSEN PALVELUOHJAUS	18
8 KUNTOUTUSSUUNNITELMA	20
9 KUNTOUTUSOHJAUKSEN JA SUUNNITTELUN KOULUTUSOHJELMA ..	22
10 KUNTOUTUSOHJAUS AUSTRALIASSA JA ENGLANNISSA	26
11 KUNTOUTUS VALTAKUNNAN TASOLLA.....	27
12 ARVIOINTI	30
13 POHDINTA.....	32
LÄHTEET	35
KUVIO 1 Kaaviokuva suomalaisesta kuntoutusjärjestelmästä	7
KUVIO 2 Kaaviokuva kuntoutusneuvojan toimintakentästä... ..	8
KUVIO 3 Kuntoutusohjaus koostuu useasta osa- alueesta	14
TAULUKKO 1 E-aineistoportaali Nelliin tehdyt aineistohaut... ..	3

1 JOHDANTO

Kuntoutujat ovat yhteiskunnassamme eriarvoisessa asemassa. Kuntoutuksen toteutuminen riippuu asuinkunnasta, koska kunnilla on liikaa tulkinnan varaa terveydenhuoltolaissa. Tämän vuoksi kuntoutus on sattumanvaraista! Kuntoutusohjauksen järjestämistä ei ole tarkemmin määritelty laissa, joten sitä ei välttämättä ole edes tarjolla kuntoutujalle. Terveystieteiden toimesta tulisi järjestää jokaiselle kuntoutujalle kuntoutusohjausta, jotta kuntoutujista ei tulisi väliinputoajia. Tällöin kuntoutujien ei tarvitsisi itse kantaa vastuuta kuntoutusprosessistaan ja siihen liittyvästä tiedonkulusta sekä omista oikeuksistaan, koska he ovat muutenkin haastavassa elämäntilanteessa. Kaikilla kuntoutujilla tulisi olla mahdollisuus kuntoutusohjaukseen asuinkunnasta riippumatta.

Kataisen hallitusohjelmassa kuntoutus on nostettu useassa eri yhteydessä esiin. Myös valtiotalouden tarkastusvirasto on tutkinut kuntoutuksen tuloksellisuutta ja löytänyt kuntoutuksen toteutuksesta paljon kehitettävää. Opinnäytetyössä tarkastellaan kuntoutuksen merkityksellisyyttä sekä yksilötasolla että yhteiskunnallisesti. Opinnäytetyössä kuvataan myös mitä kuntoutusohjauskäsite pitää sisällään Australiassa ja Englannissa.

Opinnäytetyö perustuu kirjallisuuskatsaukseen. Työssä tutkitaan miten kuntoutusta ja kuntoutusohjausta käsitellään kirjallisuudessa sekä selvennetään mitä kuntoutusohjaus, palveluohjaus sekä kuntoutuksen palveluohjaus pitävät sisällään. Opinnäytetyö selventää kuntoutuksen opiskelumahdollisuuksia Suomessa.

2 TUTKIMUSTEHTÄVÄT

Opinnäytetyömme koostuu keskeisten käsitteiden tarkastelusta. Tässä työssä keskeiset käsitteet ovat palveluohjaus, kuntoutusohjaus sekä kuntoutuksen palveluohjaus.

Opinnäytetyömme tehtävä on selvittää:

1. Mitä käsitteillä palveluohjaus, kuntoutusohjaus sekä kuntoutuksen palveluohjaus tarkoitetaan?
2. Mitkä ovat kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelman opiskelu vaihtoehdot Suomessa?

3 TUTKIMUSMENETELMÄ JA AINEISTO

Opinnäytetyö toteutettiin kirjallisuuskatsauksena. Opinnäytetyön tekeminen aloitettiin perehtymällä kuntoutusalan kirjallisuuteen ja tutkimuksiin. Lähteinä pyrittiin käyttämään alkuperäistutkimuksia, ajankohtaisia artikkeleja sekä kirjallisuuteen perustuvaa tietoa. Tietoverkon hakuportaaleina käytimme Googlea ja E-aineistoportaali Nelliä. Tietoverkosta etsiessämme käytimme hakusanoina kuntoutusohjausta, kuntoutuksen ohjausta, palveluohjausta, kuntoutuksen palveluohjausta sekä kuntoutusta.

Hakusana	Osumat	Valittujen teosten määrä
Kuntoutusohjaus	11	0
Kuntoutuksen ohjaus	5	1
Palveluohjaus	64	2
Kuntoutuksen palveluohjaus	3	0
Kuntoutus	111	1

Taulukko 1 E-aineistoportaali Nelliin tehdyt aineistohaut

Kuten Taulukko 1 osoittaa, niin E-aineistoportaali Nelli, ei tuottanut hakusanoillamme toivottuja tuloksia. Opinnäytetyöhön tarvittavien aineistojen hankinta oli yllättävän hankalaa. Kuntoutuksen ohjauksesta oli todella vähän tutkittua ja laadukasta tietoa. Tästä johtuen, opinnäytetyön lähteinä jouduttiin käyttämään lakeja ja verkkolähteitä, enemmän kuin opinnäytetyötä suunniteltaessa ajateltiin.

Kirjallisuuskatsauksen tarkoitus on perehtyä tutkimuksen kannalta tärkeisiin artikkeleihin, kirjallisuuteen ja tutkimuksiin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 98.) Kirjallisuuskatsauksen on tarkoitus tuoda lukijalle esille, miten tutkittavaa asiaa on jo aikaisemmin tutkittu sekä millaisia eri näkökulmia eri tutkimuksissa on käytetty. Kirjallisuuskatsauksessa tulisi aina myös selvittää, miten suunnitteilla oleva tutkimus liittyy jo tehtyihin tutkimuksiin.

Kirjallisuuskatsauksen selkeä tarkoitus on tuoda lukijalle esille tutkittavaan aiheeseen liittyvät keskeiset näkökulmat ja tärkeimmät tutkimustulokset, sekä kaikki ne menetelmät mitä tutkimuksissa on käytetty. Kirjallisuuskatsauksessa on tarkoituksenmukaista tuoda esille myös johtavat tutkijanimet. (Hirsjärvi ym. 2004, 111- 112.)

Tutkimusongelman ymmärtämiseksi tulisi kirjallisuuskatsauksen johdannossa määritellä tutkimusta koskevat keskeiset käsitteet, näin lukijan on helpompi seurata tekstiä. (Hirsjärvi ym. 2004, 112 -113.) ”Kirjallisuuskatsauksen luettuun lukijan pitäisi nähdä, että esiteltävä uusi tutkimus on tärkeä ja täydentää luontevasti aiempia tutkimuksia.” (Hirsjärvi ym. 2004, 242.) Kuntoutusohjauksesta löytyi yllättävän vähän kirjallisuutta. Tähän saattaa vaikuttaa se, että kuntoutusohjaus on uusi tieteenala. Lisäksi kuntoutusohjaus saattaa toteutua hyvin erilaisten nimikkeiden ja käsitteiden sisällä, esimerkiksi palveluohjaus, kuntoutusneuvonta sekä asiakasohjaus.

Lähteitä etsiessä pyrittiin olemaan lähdekriittisiä. Tutkimusmateriaalia valittaessa on tärkeää ottaa huomioon, että tutkittavaa ilmiötä voidaan tarkastella eri näkökulmista. Näkökulma saattaa muuttua jopa lähteeseen perehtyvän omien ennakkokäsitysten mukaan. (Hirsjärvi ym. 2004. 101.) Lähdemateriaalia arviointiin seuraavien tekijöiden perusteella: tekijän tunnettavuus, lähteen ajankoh-
taisuus sekä lähteen julkaisutaho.

Opinnäytetyössä verrataan tutkimustehtävässä määriteltyjä keskeisiä käsitteitä saatavilla olevaan aineistoon. Opinnäytetyössä käytettiin eri ammattikorkeakoulujen voimassa olevia opetussuunnitelmia lähteinä ja niiden sisältöä kuvailtiin. Kuntoutusohjauksen koulutuksen nykytila kuvattiin aineiston pohjalta.

Aineistoista etsittiin vastauksia tutkimuskysymyksiin mitä käsitteillä palveluohjaus, kuntoutusohjaus sekä kuntoutuksen palveluohjaus tarkoitetaan sekä mitkä ovat kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelman opiskelu vaihtoehdot Suomessa? Aineistosta poimittiin erilaisia määritelmiä opinnäytetyössä käytetyistä termeistä, pyrimme löytämään mahdollisimman tarkkoja ja valideita aineistoja. Aineistoa analysoitiin ja tulokset pyrittiin yksinkertaistamaan, jotta opinnäytetyö selventäisi asioita lukijoille, jotka eivät välttämättä ole perehtynyt kuntoutustieteisiin eikä Suomen kuntoutusjärjestelmään.

4 MITÄ KUNTOUTUS ON

Kuntoutuksen määrittely on vaihdellut eri tavoin eri aikoina ja määrittely on riippuvainen myös eri organisaatioiden näkökulmista. Tavoitteet ovat aina sidoksissa sen hetkiseen ihmiskäsitykseen, kulttuuriin sekä tulevaisuuden visioihin. (Suikkanen, Härkäpää, Järvikoski, Kallanranta, Piirainen, Repo, Wikström, 1995, 15.)

Kuntoutustoiminta alkoi kehittyä Suomessa 1930-luvulla, tällöin kuntoutuksen suunnannäyttäjänä toimivat toisen maailman sodan sotainvalidit. Tällöin sotainvalidien tilanne pakotti yhteiskunnan kehittämään uusia ratkaisuja heidän kuntoutukseensa. Lainsäädännöllisen pohjan kuntoutukselle Suomessa loi 1947 voimaan tullut Invalidihuoltolaki. Kyseinen laki oli rajattu vain erityisryhmille. Invalidihuoltolakiin sisältyi lääkintähuolto, koulutus ja työhuolto. Kuntoutusta käsiteltiin tällöin kuntoutujalle näyttäytyvänä korjaavana tai palauttavana toimintana. Tärkein vaihe Suomen kuntoutuksen palvelujärjestelmän kehittämisen kannalta oli 1980-luvulla. Tällöin Sosiaali- ja terveydenhuoltoon tuli uusi Valtava-lainsäädäntö eli 677 / 1982, ns. SVOL uudistus. Suomeen tuli

tällöin lukuisa määrä uusia lakeja kuten sosiaalihuoltolaki, kansanterveyslaki, invalidihuoltolaki ja sairausvakuutuslaki. (Härkäpää & Järvikoski, 2011, 36-39.) Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksen päätösasiakirjassa vuonna 1993, määriteltiin kuntoutuksen perimmäiseksi tavoitteeksi mahdollisimman itsenäinen elämä:

Kuntoutus tarkoittaa prosessia, jonka avulla vammaisia (tai vajaa-kuntoisia) henkilöitä autetaan itse saavuttamaan ja ylläpitämään mahdollisimman hyvä fyysisen, aistimuksellisen, älyllisen, psyykkisen tai sosiaalisen toiminnan taso, jolloin heillä on mahdollisuus elää mahdollisimman itsenäistä elämää. Kuntoutus voi sisältää toimenpiteitä, joilla erilaiset toiminnot mahdollistetaan tai palautetaan, tai sen avulla voidaan korvata jonkin toiminnon menetys, puuttuminen tai rajoitus. Kuntoutus ei sisällä alkuvaiheen lääketieteellistä hoitoa. Se käsittää suuren joukon toimenpiteitä ja toimintaa perus- ja yleiskuntoutuksesta aina tavoitteelliseen toimintaan saakka, josta esimerkkinä ammatillinen kuntoutus. (Rissanen, Kallanranta, Suikkanen, 2008, 53)

Koukkarin (2010, 18-22) mukaan kuntoutuksella avulla pyritään edistämään kuntoutujan asemaa yhteiskunnassamme. Kuntoutuksen tarkoitus on pyrkiä lisäämään ihmisen osallisuutta yhteiskunnassamme, sekä lisäämään kuntoutujan elämänhallintaa ja hyvinvointia. Hän korostaa tutkimuksessaan kuntoutujan oman osallisuuden merkitystä. Edelleen hän toteaa, että kuntoutujan oma osallisuus pitäisi olla aina onnistuneen kuntoutuksen lähtökohtana.

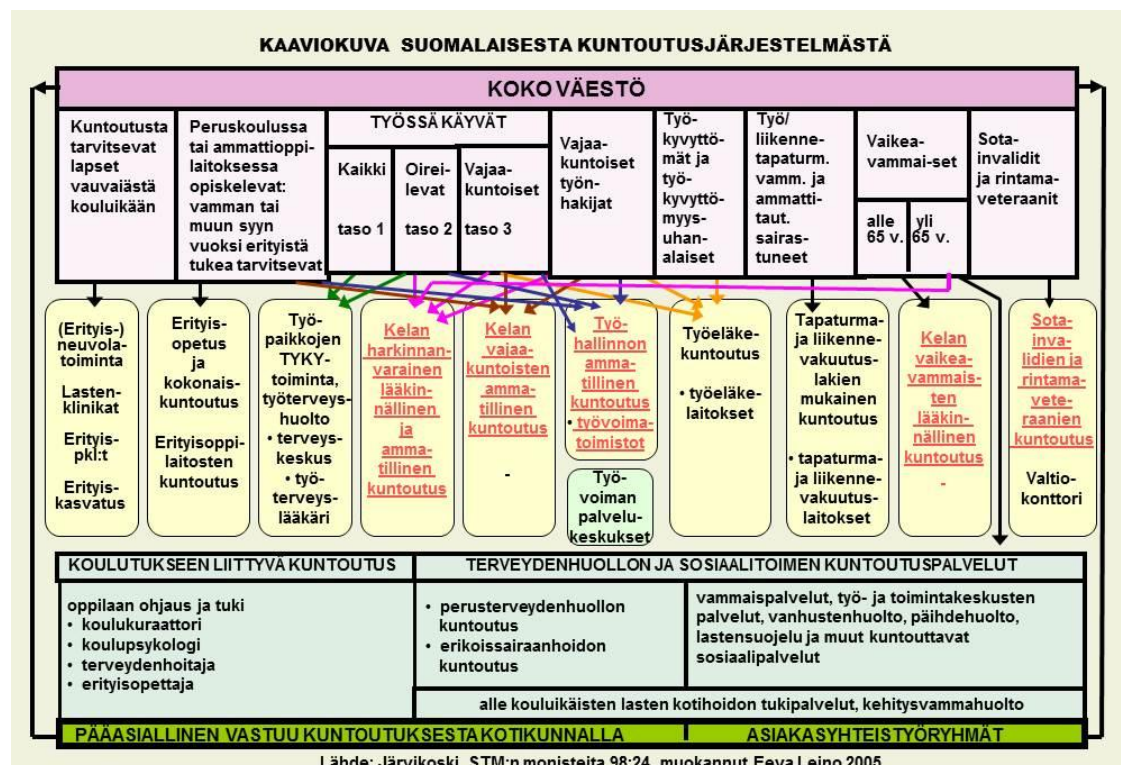
Kuntoutusta voidaan toteuttaa usealla tavalla, yleisimmin yksilöllisesti tai ryhmämuotoisesti. Kuntoutuksen lähtökohtana on aina kuntoutujan yksilöllinen kuntoutustarve, näin toteaa Mika Pekkonen väitöskirjassaan. (Pekkonen, M. 2010, 19.)

Kuntoutuksen keskeiseksi päämääräksi on laajasti omaksuttu asiakaslähtöisyys. Se on johtoajatuksena erilaisissa suosituksissa ja arvoissa, jotka ohjaavat toimintaa. Käsitteen merkitys ei aina ole kuitenkaan selvä. Esimerkiksi, jos määritellään asiakaslähtöistä kuntoutusta, voidaan asiakas määritellä samaan aikaan sekä toiminnan subjektina että toiminnan kohteena. Siitä millaisia ongelmia ja mahdollisuuksia asiakaslähtöisyyteen kuntoutuksessa liittyy, löytyy valitettavan vähän kriittistä arviointia. Kun korostetaan ihmisen yksilöllisyyttä, nostetaan esiin samalla tavalla vammautuneiden erilaiset tilanteet ja tarpeet ja se, että kuntoutuksen tulosta ei voida arvioida ainoastaan sairauteen perustuen. Asiakkaan voimavarat ja yksilölliset edellytyksen voivat muuttua kuntou-

tuksen aikana. Näin ollen kuntoutuspalveluilta vaaditaan joustavuutta, joka huomioi jokaisen kuntoutujan ainutlaatuisen tilanteen, eikä perustu tiukasti malleihin tai ennalta määrättyihin standardeihin. Asiakaslähtöisessä kuntoutuksessa kuntoutujan rooli on aktiivisena toimijana, ei erilaisten toimenpiteiden passiivisena vastaanottajana. Asiantuntijoiden ei pidä määritellä kuntoutujan puolesta sitä, mikä on hänelle parasta. Kuntoutujan on saatava tukea selviytymiseen ja asianmukaista tietoa. Kuntoutuksen tulee edistää ihmisen osallistumista hänelle tärkeillä elämänalueilla, eikä kuntoutus saa rajoittua vain toimintavajausten ja –häiriöiden korjaamiseen. Jollei kuntoutujan omia arvioita huomioida, ei toimintakyvyn paraneminen välttämättä johda subjektiivisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin paranemiseen. (Franssila, Wallin, 2009.)

Pekkonen toteaa väitöskirjassaan, että kuntoutujaa ohjattaessa eri kuntoutusmuotoihin tulisi kuntoutuksen sisällöllisesti vastata kuntoutujan tarpeisiin ja sen tulisi olla aina tarkoituksenmukaista. Edelleen Pekkonen toteaa, että kuntoutuksen menetelmien ja toimenpiteiden ollessa tasapainoiset kuntoutustarpeen kanssa, niin kuntoutuksen vaikuttavuus selkeästi paranee. (Pekkonen, M. 2010, 19.)

Kuntoutusjärjestelmä on Suomessa hyvin sekava ja monimutkainen. Sitä kuvaa hyvin kuntoutusylilääkäri Eeva Leinon laatima kaaviokuva (Kuvio 1.):

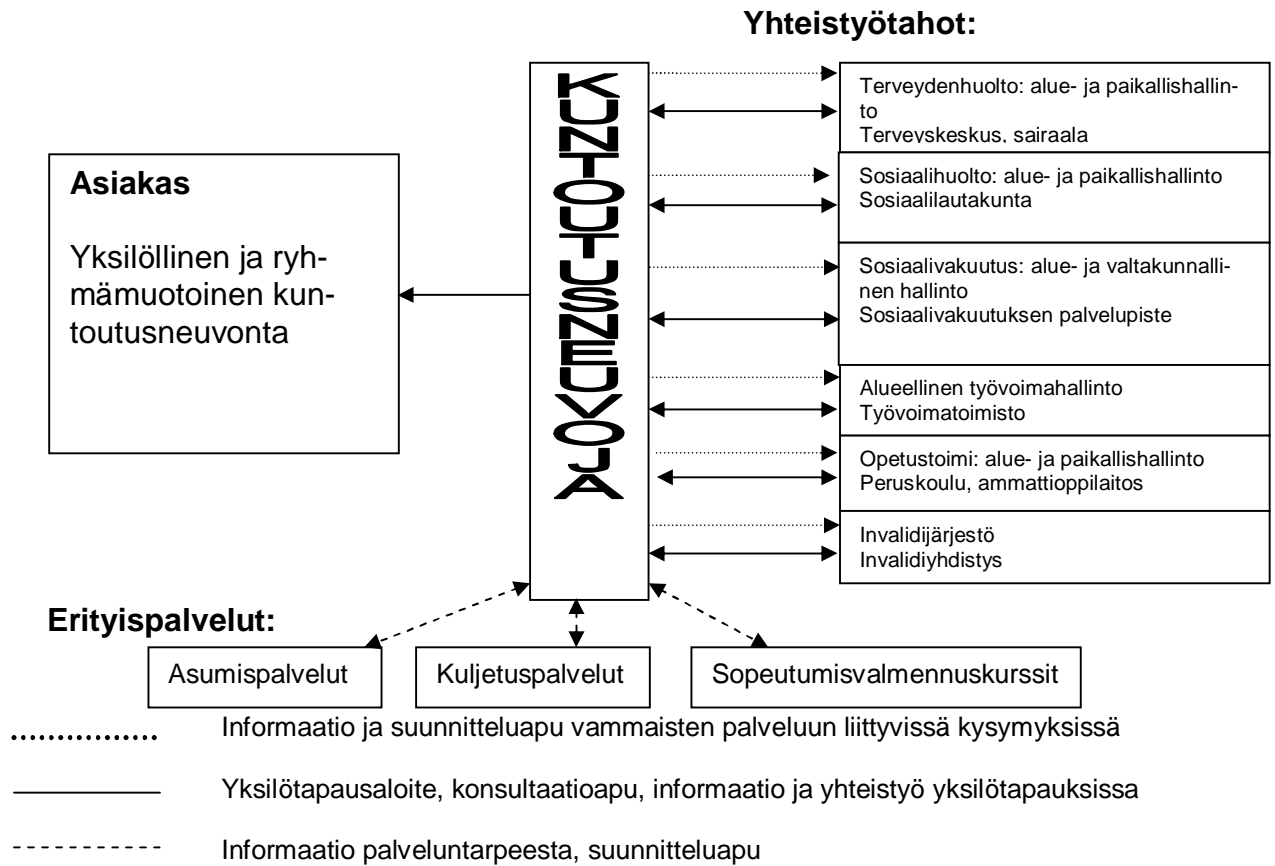
(Leino, 2008.)

Leinon kaavio on niin selkeä, kuin Suomen kuntoutusjärjestelmää voi kuvata. Esimerkiksi vaikeavammaisten kuntoutus on keskitetty Kelan vastuulle. Mutta vajaakuntoiset työssäkäyvät ovat neljän eri kuntoutustahon piirissä. Kuntoutusohjaaja toimii kuntoutusjärjestelmän kaikilla osa-alueilla ja ohjaa kuntoutujaa hakeutumaan oikeaan paikkaan oikea-aikaisesti. Kuntoutusjärjestelmän ymmärtäminen on mahdollista monipuolisen koulutuksen ansiosta.

Kulloinkin vallalla ollut yhteiskuntakäsitys sekä ihmiskuva ovat säädelleet kuntoutusta ja siihen liittyviä muita palveluita. Nämä säätelevät myös kuntoutuslainsäädäntöä, koska yhteiskuntakäsitykseen ja ihmiskuvaan sisältyvät arvot muodostavat kuntoutuksen keinovalikoiman reunaehdot. Kuntoutuslainsäädännön pitäisi sisältää ne yksityiskohtaiset tavoitteet, jotta mahdollisuuksien yhdenvertaistaminen on saavutettavissa. (Karjalainen, V., Vilkkumaa, I. 2004, 70.)

Vuonna 1973 Invalidiliiton sopeutumisvalmennus- ja vammaiskuraattoritoimikunta on tutkimuksessaan päätenyt kuvaamaan tarpeellisen kuntoutusneuvojan työnkuvaa seuraavan kaavion mukaisesti (Selvitys sopeutumisvalmennuksen kehittämistä, 1973, 70). Jo vuonna 1973 käytettiin termejä yksilöllinen ja ryhmämuotoinen kuntoutusneuvonta. Kuten kuvasta ilmenee, on kuntoutusneuvojan ammattitaito kuvattu hyvin monipuoliseksi ja yhteistyötä eri asiantuntijoiden välillä on koettu runsaaksi. Kaaviosta voi todentaa, että vuonna 1973 ajateltiin asiantuntijakeskeisesti, eikä kuten tänä päivänä, asiakaslähtöisesti.

Kaaviokuva kuntoutusneuvojan toimintakentästä

Kuvio 2.

Kuntoutuksen kenttä on hyvin hajanainen ja erillinen. Toimijoita on useita, niin toteutuksessa kuin maksaja puolellakin. Toteuttajina toimivat niin isot kuntoutuslaitokset, yksityiset ammattihenkilöt kuin sairaanhoitopiirien kuntoutusyksiköt. Maksajatahoina yleisempiä ovat vakuutusyhtiöt, sairaanhoitopiirit sekä perusterveydenhuolto. Koska kuntoutussektori on kaikkinaan niin hajanainen ja tietoa eri mahdollisuuksista on saatavana hyvin vaihtelevasti, on vuonna 1991 säädetty laki kuntoutuksen asiakasyhteistyöstä. Tätä lakia on muutettu vuonna 2003 ja siinä on entistä yksityiskohtaisemmat säännökset muun muassa asiakkaan asemasta ja oikeuksista.

Lain tarkoituksena on auttaa kuntoutujaa saamaan hänen tarvitsemansa kuntoutuspalvelut ja tässä tarkoituksessa edistää viranomaisten sekä muiden yhteisöjen ja laitosten asiakasyhteistyötä tilanteessa, joka edellyttää usean kuntoutusta järjestävän yhtei-

sön toimenpiteitä. Lain tarkoituksena on myös edistää kuntoutujan asemaa ja osallistumista hänen kuntoutustaan koskevan asian käsittelyssä. (L13.6.2003/497).

Laki siis takaa, että jokaisella kuntoutujalla on mahdollisuus saada kuntoutusasiansa käsiteltäväksi asiakasyhteistyöryhmässä. Kuntoutujalla on oikeus tulla kuulluksi ja osallistua asiansa käsittelyyn. Tarvittaessa kuntoutujalle laaditaan kuntoutussuunnitelma. Asiakasyhteistyölaissa mainitaan myös se että, jos asiakas tarvitsee kuntoutusta, jota ei ole säädetty kyseisen organisaation tehtäväksi, on organisaation velvollisuus, että asiakkaalle annetaan tietoa muiden järjestelmien palveluista ja hänet ohjataan niiden piiriin.

Härkäpään ja Järvikosken (2011, 17) mukaan kuntoutus voidaan toteuttaa vain, jos eri toimijat tekevät yhteistyötä. Toiminnassa pitäisi painottaa monialaisuutta ja monimuotoisuutta sekä moniammatillista yhteistyötä.

Kuntoutus jaotellaan neljään erilliseen toiminnan alueeseen. Nämä ovat lääkinällinen kuntoutus, ammatillinen kuntoutus, kasvatuksellinen ja sosiaalinen kuntoutus. Se mihin ryhmään kuntoutus kuuluu, määrittelee myös kuntoutuksen maksajatahon. Jaottelun tarkoituksena on myös jaotella kuntoutuksen ammattiryhmien työnjakoa. (Härkäpää & Järvikoski 2011, 20.)

Toinen kuntoutuksen jaottelu, on jaotella kuntoutusta lakien mukaan. Kuntien velvollisuutena on järjestää asukkaidensa lääkinnällisen kuntoutuksen palvelut osana kansanterveyslaissa ja erikoissairaanhoidolaissa tarkoitettua sairaanhoitoa (L30.12.2010/1326, L28.1.1972/66, L1.12.1989/1062).

4.1 Kuntoutuksen jaottelu toiminnan mukaan

Kuntoutus voidaan jaotella toiminnan mukaan eli mihin kuntoutusta annetaan. Jaottelun osa-alueet ovat: lääkinnällinen kuntoutus, ammatillinen kuntoutus, kasvatuksellinen kuntoutus ja sosiaalinen kuntoutus. Sen mihin ryhmään kuntoutus kuuluu, määrää sekä vamma tai sairaus että se, mitä kuntoutujan elämän osa-alueita se eniten vaikeuttaa.

Kuntoutuksen moniammatillisen ja - tieteisen teoreettisena viitekehyksenä sovelletaan maailman terveysjärjestön (WHO) yleiskokouksessa vuonna 2001 julkaisemaa toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälistä luokitusta (international classification of functioning, Disability and Health: ICF). Tämän teoreettisen viitekehyksen tarkoituksena on tieteen avulla tutkia ja ymmärtää toiminnallista terveydentilaa. (Pekkonen, M. 2010, 17.)

Lääkinnällisen kuntoutuksen lähtökohtana on, että pyritään parantamaan vajaakuntoisen henkilön psyykkistä, fyysistä ja sosiaalista toimintakykyä. Lääkinnällisen kuntoutuksen tarkoituksena on auttaa kuntoutujaa ylläpitämään tai parantamaan toimintakykyään sekä tukea hänen elämäntilanteensa hallintaa ja hänen itsenäistä suoriutumistaan päivittäisissä toiminnoissa. Lääkinnälliseen kuntoutukseen sisältyviä toimenpiteitä ovat neuvonta, kuntoutustarvetta ja –mahdollisuuksia selvittävät tutkimukset, terapiat ja kuntoutusjaksot, apuvälinepalvelut sekä sopeutumisvalmennus ja kuntoutusohjaus ja muut tukitoimet. Terveydenhuolto toimii kuntoutuksessa yhteistyössä sosiaalihuollon, työvoimatoimiston, koulujen, kansaneläkelaitoksen ja vakuutusyhtiöiden kanssa. (Toimintakykykuntoutus. 2013.)

Työelämäsuuntaisessa lääkitinnällisessä kuntoutuksessa lähtökohtana on useimmiten kuntoutujan työkyvyn heikentyminen tai jopa, työntekijän työkyvyn menettämisen uhka. Tällöin kuntoutuksen tavoitteena on, että työntekijä pystyisi kuntoutuksen avulla jatkamaan kyseisessä työtehtävässään tai mahdollisesti samankaltaisissa työtehtävissä. Mikäli lääkitinnällisen kuntoutuksen toimenpiteet eivät mahdollista kuntoutujan työkyvyn ylläpitoa tai kuntoutujan työkyky ei ole palautettavissa ennalleen, tällöin kuntoutuja ohjataan ammatillisen kuntoutuksen piiriin. (Pekkonen, M. 2010, 16.)

Ammatillisen kuntoutuksen tavoitteena on parantaa ja ylläpitää kuntoutujan työkykyä ja ansiomahdollisuuksia. Ammatillinen kuntoutus on suunnattu pääasiassa henkilöille, jotka ovat vaarassa syrjäytyä työmarkkinoilta sairauden tai muun syyn takia. Ammatillisen kuntoutuksen avulla tuetaan kuntoutujaa saamaan tai säilyttämään itselleen soveltuva työ sekä lisäämään hänen mahdollisuuksiaan pysyä mukana työelämässä ja yhteiskunnassa muilla tavoilla. Ammatillisen kuntoutuksen menetelminä käytetään ammatillista koulutusta, am-

matinvalinnanohjausta, työkokeilua ja kuntoutustutkimusta. Lisäksi käytetään työhönvalmennusta, työkykyä ylläpitävää ja parantavaa valmennusta, työvoimaneuvontaa ja työhönsijoitusta sekä työhön ja opiskeluun liittyviä apuvälineitä ja työolosuhteiden järjestelyjä. (Ammatillinen kuntoutus. 2013.)

Ammatillisen kuntoutuksen taustana on eri toimenpiteiden avulla tukea kuntoutujaa parantamaan hänen ammatillisia valmiuksiaan, sekä kehittämään omaa ammattitaitoaan. Ammatillisen kuntoutuksen tarkoituksena on kohentaa kuntoutujan työkykyä, sekä tämän avulla edistää työmarkkinoille pääsyä. (Pekkonen, M. 2010, 16.)

Kasvatuksellisella kuntoutuksella tarkoitetaan vammaisen tai vajaakuntoisen lapsen tai aikuisen kasvatusta ja koulutusta, jotka usein edellyttävät erikoisjärjestelyjä. Sen lähtökohtana ovat yksilölliset tuen tarpeet. Tavoitteena on yksilöllisyyden ja elämän hallinnan kehittäminen kasvatuksen, opetuksen, oppilashuollon ja kuntoutuksen keinojen avulla. Lapsen varhaisvuosina kasvatuksellisen kuntoutuksen tehtäväalue on laaja ja sen toimintaan tarvitaan tietoa, taitoa ja osaamista monilta eri sektoreilta, joissa korostuu perhekeskeinen toiminta. Varhaisvuosien erityispedagogiikan tehtävä on lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukeminen arjen toiminnoissa. (Kasvatuksellinen kuntoutus. 2013)

Sosiaalinen kuntoutus tarkoittaa prosessia, jolla pyritään parantamaan sosiaalista toimintakykyä, kykyä selviytyä arkipäivän välttämättömistä toiminnoista, vuorovaikutussuhteista sekä oman toimintaympäristön rooleista. Näissä voidaan auttaa ja tukea muun muassa helpottamalla asumista, liikkumista sekä yleistä osallistumista, huolehtimalla taloudellisesta turvallisuudesta ja tukemalla sosiaalisia verkostoja. Sosiaalinen kuntoutus on osa kuntoutuskokonaisuutta, yhdessä muiden kuntoutusmuotojen kanssa. (Sosiaalinen kuntoutus. 2012.) Sosiaalisen kuntoutuksen avulla pyritään parantamaan kuntoutujan sosiaalista toimintakykyä, sekä tuetaan kuntoutujan osallisuutta yhteiskunnan toimintaan (Pekkonen, M. 2010, 17).

4.2 Kuntoutuksen jaottelu lakien mukaan

Kuntien sosiaalihuollon ja vammaispalvelujen avulla tuetaan henkilöitä, perheitä ja yhteisöjä, joilla on turvattomuutta tai toimintakyvyn ongelmia, vammaisia, kehitysvammaisia, vajaakuntoisia, päihdeongelmaisia ja vanhuksia. Toimenpiteinä ovat kuntouttavat sosiaalipalvelut, vammaispalvelut, työ- ja toimintakeskusten palvelut, päihdehuollon kuntouttava toiminta, elintapoihin ja elinoloihin vaikuttaminen ja vanhustenhuolto. (L17.9.1982/710, L3.4.1987/380, L23.6.1977/519, L13.4.2007/417, L17.1.1986/41, L2.3.2001/189, L13.6.2003/497.)

Peruskouluissa, ammatillisessa erityisoppilaitoksessa tai muussa ammatillisessa oppilaitoksessa annettava erityisopetuksen kohderyhmänä ovat vamman, kehityksen viivästymisen, tunne-elämän häiriön tai muun syyn vuoksi erityisopetusta tai ohjauspalveluja tarvitsevat peruskoulujen tai ammatillisen opetuksen oppilaat. Toimenpiteinä ovat peruskoulun erityisopetus, ammatillinen lisäkoulutus, valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus sekä opiskelijan kokonaiskuntoutus. (L21.8.1998/628, L21.8.1998/629, L21.8.1998/630.)

Kansaneläkelaitoksen järjestämän kuntoutuksen kohderyhmänä ovat henkilöt, joilla on sairauden tai vamman aiheuttama työkyvyttömyyden uhka tai työkyky oleellisesti heikentynyt, vaikeavammaiset alle 65-vuotiaat ja muu kuntoutustarpeessa oleva työkäinen väestö. Toimenpiteinä ovat ammatillinen tai lääkinnällinen kuntoutus. (L15.7.2005/566.)

Työntekijän eläkelain mukaan työeläkekuntoutusta hoitavilla vakuutuslaitoksilla on vastuu työssä olevien ja vakiintuneesti työelämäänsä kiinnittyneiden henkilöiden ammatillisesta kuntoutuksesta tilanteissa, joissa työkyvyn heikkeneminen aiheuttaa työkyvyttömyyden uhan. Työeläkekuntoutuksen tarkoituksena on, että työntekijä tai yrittäjä pystyy jatkamaan työelämässä sairaudesta tai vammasta huolimatta. Työnantajan näkökulmasta katsoen työeläkekuntoutuksella tuetaan työnantajan tarvetta huolehtia henkilöstönsä sairausperusteisistä riskeistä ja henkilöstön riittävydestä. Työeläkekuntoutus tukee työurien pidentämistä ja samalla se hillitsee työeläkemaksujen nousupainetta. (L19.5.2006/395.)

Työhallinnon kuntoutuksen kohderyhmänä ovat vajaakuntoiset (osatyökykyiset) työnhakijat. Vajaakuntoisella tarkoitetaan henkilöä, jonka mahdollisuudet saada sopivaa työtä, säilyttää työ tai edetä työssä ovat huomattavasti vähentyneet vamman, sairauden tai vajavuuden takia. Työhallinto tarjoaa ammatillisen kuntoutuksen toimenpiteitä tai muuta työllistymistä tukevaa toimintaa. Työhallinnon tarjoamia kuntoutuspalveluita ovat ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalvelu, työhönsijoitus- ja kuntoutusneuvonta, terveydentilaa ja soveltuvuutta selvittävät tutkimukset sekä asiantuntijakonsultaatiot, työ- ja koulutuskokeilut, muut työhönsijoituksen tukitoimenpiteet ja työvoimakoulutuksella. (Apua työllistymiseen ja koulutukseen hakemiseen. 2013.)

Työterveyshuolto tekee työtä työsuhteessa olevien terveyden edistämiseksi, työtapaturmien ja ammattitautien ennaltaehkäisemiseksi ja työntekijöiden työkyvyn ylläpitämiseksi. Työterveyshuollolla on myös oma roolinsa työssä olevien kuntoutuksessa, joka tarjoaa työntekijöille mahdollisuuden pysyä työelämässä tai palata sinne sairaudesta tai vammasta huolimatta. Kuntoutuksen suhteen työterveyshuollon tärkeimpiä tehtäviä ovat kuntoutustarpeen selvittäminen, ohjaus kuntoutukseen ja kuntoutuksen jälkeinen työssä selviytymisen seuranta. (L21.12.2001/1383)

Tapaturma- ja liikennevakuutuslakien mukaisessa kuntoutuksessa kohderyhmänä ovat tapaturmassa vammautuneet ja ammattitautipotilaat. Toimenpiteitä ovat ammatillinen ja sitä tukeva lääkinnällinen kuntoutus ja sosiaalisen toimintakyvyn sekä suoriutumisen edistämiseksi annettava kuntoutus. Palveluista huolehtivat vakuutuslaitokset sekä Vakuutuskuntoutus VKK r.y. (L27.3.1991/625, L27.3.1991/626.)

Sotainvalidien, puolisoitten, leskien, soteleskien, rintamaveteraanien ja heidän puolisoitensa kuntoutuksen toimenpiteinä ovat toimintakykyä ja itsenäistä selviytymistä tukevat toimet avo- ja laitoshoidossa. Toiminnasta vastaa Valtionkonttori. (L23.12.1988/1184, L28.11.1997/1039.)

5 KUNTOUTUSOHJAUKSEN MÄÄRITTELY

Kuntoutusohjauksesta käytetään englannin kielessä termiä rehabilitation counselling. Alla oleva kuva (Kuvio 3.) havainnollistaa kuntoutusohjaajan osaamisen tärkeyttä moniammatillisen yhteistyössä.

Kuvio 3. Kuntoutusohjaus koostuu useasta osa- alueesta (RAY juliste Suomen kuntoutusohjaajat. 2011).

Kuntoutusohjausnimikkeistössä kuntoutusohjaus määritellään seuraavasti:

Kuntoutusohjaus on laaja-alaista vammaisen/ pitkäaikaissairaana henkilön elämäntilanteen kokonaisvaltaista huomioonottamista hoito- ja kuntoutustyössä. Kuntoutusohjauksessa on nähtävä vamman/ sairauden fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset vaikutukset sekä pyrittävä vammautumisen/ sairastumisen aiheuttamien kielteisten seuraamusten minimointia. (Kuntoutusohjausnimikkeistö 2010, 7.)

Suomen kuntoutusohjaajien yhdistys ry määrittelee kuntoutusohjauksen seuraavasti:

Kuntoutusohjauksella tarkoitetaan pitkäaikaissairasta tai vammaista henkilöä ja hänen läheisiään tukevaa toimintaa. Kuntoutusohjaaja tukee asiakkaan itsenäistä selviytymistä arkipäivässä, elämänhallintaa ja sosiaalista toimintakykyä. (Suomen kuntoutusohjaajien yhdistys. 2013)

Lääkinnällisessä kuntoutuksessa annetun asetuksen (1015/91) kuntoutusohjaus on määritelty seuraavasti ” Kuntoutusohjaus, jolla tarkoitetaan kuntoutujan ja hänen lähiyhteisönsä tukemista ja ohjausta sekä kuntoutujan toimintamahdollisuuksiin liittyvistä palveluista tiedottaminen”. Vammaispalveluasetus (759/87) määrittelee, että kuntoutusohjaukseen kuuluu vammaisen henkilön ja hänen lähiyhteisönsä ohjaaminen sekä vammaisen henkilön toimintamahdollisuuksien lisäämiseen liittyvistä erityistarpeista tiedottaminen. Kuntoutusohjaaja voi olla myös kouluttamassa ja ohjaamassa työntekijöitä esimerkiksi koulussa, työpaikka tai vanhainkodissa. (Rissanen, ym. 2008. 342.)

Jyväskylän ammattikorkeakoulun kuntoutusohjauksen ja –suunnittelun koulutusohjelman esittelyssä kerrotaan, että koulutusohjelman opinnoissa saa valmiudet toimia kuntoutuksen suunnittelu-, ohjaus- ja kehittämistehtävissä kuntoutuksen eri toiminta-alueilla, kuten sosiaali- ja terveydenhuollossa, vammais-, potilas- ja kansanterveysjärjestöissä, koulutoimessa, kuntoutuslaitoksissa, vakuutusyhtiöissä, työvoimahallinnossa, kansaneläkelaitoksessa, projekteissa tai yrittäjänä. Koulutusohjelma on siis hyvin laaja-alainen ja antaa monipuoliset mahdollisuudet työskennellä kuntoutuksen eri toimijoiden parissa.

Kuntoutuksen asiakastyö voidaan jakaa asiantuntijakeskeiseen ja kuntoutujalähtöiseen lähestymistapaan. Asiantuntijakeskeisessä lähestymistavassa kuntouttaja on kuntoutuksen asiantuntija. Eli kuntoutujalla on passiivinen rooli. Kuntoutujalähtöinen lähestymistapa taas lähtee siitä ajatuksesta, että kuntoutuja itse on asiantuntija oman kuntoutuksensa suhteen. Tässä tavassa kuntouttaja toimii yhteistyökumppanina, tiedon antajana ja etsii yhdessä kuntoutujan kanssa sopivan ratkaisun löytymiseen. (Rissanen, ym, 2008. 60-61.) Näistä tavoista kuntoutusohjaus asettuu ehdottomasti kuntoutujalähtöiseen lähestymistapaan. Kuntoutusohjaaja koulutetaan toimimaan tasa-arvoisesti kuntoutujan kanssa, yhteistyökumppanina, tukihenkilönä sekä mahdollisuuksien avaajana. Kuntoutusohjaajilla on tietoa kuntoutuksen mahdollisuuksista laaja-

alaisesta. Näin ollen tietopohja on huomattavasti laajempi kuin esimerkiksi fysioterapeuteilla.

6 PALVELUOHJAUKSEN MÄÄRITTELY

Palveluohjauksesta käytetään englannin kielessä termejä care management tai case management. Palveluohjaukselle ei ole määrittelyä Suomen lainsäädännössä. Palveluohjaus määritellään eri tavoin riippuen asiakkaasta ja asiakasryhmästä. Riippumatta asiakasryhmästä, palveluohjauksen näkökulma on asiakaslähtöisyys ja asiakkaan etua korostava. Palveluohjaus voidaan jakaa kolmeen erilaiseen työtapaan: varsinainen palveluohjaus, palveluohjauksellinen työote sekä konsultoiva tai neuvova ote. Varsinaisessa palveluohjauksessa painottuu asiakkaan ja työntekijän tiivis yhteistyö, jossa asiakas on palveluohjauksen päämies ja toimeksiantaja, eikä työntekijällä ole viranomaisvaltaa asiakkaaseen. Palveluohjauksellisella työotteella palvelut varmistetaan ja koordinoidaan asiakkaan tarpeiden mukaisesti. Konsultoivalla tai neuvovalla oteella asiakasta autetaan jonkin tietyn rajatun ongelman ratkaisemisessa.

Työtavasta riippumatta palveluohjaus on yksilöstä lähtevää rakenteellista työtä ja palveluohjauksessa ei pyritä muuttamaan asiakasta. Tavoitteena on hyvän itsenäisen elämän saavuttaminen sekä asiakkaan vahvistuminen ja voimaantuminen. Työntekijä toimii asiakkaan tukijana, motivoijana ja kannustajana. Palveluohjauksessa hyödynnetään asiakkaan voimavaroja ja terveyttä, eikä keskitytä toiminnan vajavuuksiin tai sairauksiin.

Palveluohjauksesta hyötyy eniten asiakkaat, joilla on vaikeuksia elämänhallinnassa sekä useiden eri palvelujen tarvetta, vaikeutta sitoutua pitkäjänteiseen ja säännölliseen työskentelyyn, mutta toisaalta tarvetta elämän kokonaisvaltaiseen tukemiseen.

(Rauhala. 2011.)

Palveluohjaajan työ edellyttää sosiaali- tai terveydenhuoltoalan peruskoulutusta sekä kokemusta siitä asiakasryhmästä, jonka palveluohjaajana toimitaan.

Palveluohjaaja on koulutuksensa ja/tai työtehtävänsä puolesta vastuussa tiettyistä palveluista tai asiakkaan yksittäisistä tarpeista. Tavoitteena on määrittää asiakkaan omat tavoitteet ja varmistaa niiden toteutuminen tarvittavia palveluita aktivoimalla ja varmistamalla. Tämä edellyttää työntekijältä epävarmuuden sietoa, luovaa ongelmanratkaisukykyä, itsenäistä työtettä ja neuvottelutaitoa.

Asiakkaan näkemys, toivomukset ja mielipiteet tarvittavista palveluista ja tukitoimista kirjataan palvelusuunnitelmaan. Palvelusuunnitelma ei ole viranomaisen tekemä hallintopäätös eikä allekirjoitettunakaan juridisesti sitova. Asiakkaalle ei synny sen perusteella suoraa oikeutta vaatia suunnitelmaan sisältyviä palveluja ja tukitoimia. Palvelusuunnitelma on tarkastettava, jos asiakkaan palveluntarpeessa tai olosuhteissa tapahtuu muutoksia. Suunnitelmaan sisällytetään maininta siitä, kuinka usein suunnitelmaa tarkistetaan ja niistä olosuhteista, jotka aiheuttavat palvelusuunnitelman tarkistamisen.

Palveluohjaaja on tarpeeton, kun asiakas on tietoinen omista kyvyistään ja kykenee toimimaan itsenäisesti.

7 KUNTOUTUKSEN PALVELUOHJAUS

Kuntoutusohjauksen ja palveluohjauksen eroa on vaikea määritellä. Kirjallisuudessa palveluohjaus sekä kuntoutusohjaus käsitteet nivoutuvat monesti yhteen, eikä niiden eroja ole selkeästi määritetty. Kuten kuntoutussäätiön tutkija Tiina Notko toteaa tieteellisessä julkaisussaan, kuntoutusohjausta sekä palveluohjausta toteutetaan järjestelmissämme, sekä pyritään niitä myös jatkuvasti kehittämään. Ongelmaksi nousee, että molempia kehitetään ainoastaan omina toimintamuotoina. Notko toteaa artikkelissaan, että on kokonaisuuden hahmottamisen kannalta on tärkeää selvittää kuntoutusohjaus, sekä palveluohjauksen sisällöt ja toimintojen käytännöt. Notko toteaa edelleen, että tulevaisuudessa voisi käsitteet kuntoutus- ja palveluohjaus yhdistää.

Notko korostaa, että Aila Järvikosken ja Kristiina Härkäpään käyttämä kuntoutuksen palveluohjaus on erittäin kuvaava käsite kattamaan sekä kuntoutusohjauksen, että palveluohjauksen. Notko perustelee artikkelissaan käsitteiden

yhdistämisestä seuraavasti, kuntoutukseen kuuluu ja siihen liitetään runsaasti aikaisempaa kokemuksellista tietoa ja tätä tietoa tulisi käyttää hyödyksi osaltaan myös palveluohjauksessa. Edelleen Notko korostaa, että ohjauksen lähtökohtana tulisi olla asiakaslähtöisyys ja asiakkaan valtaistumista tukevat lähestymistavat. (Notko, T. 2006, 61- 66.)

Kuntoutus ja palveluohjauksen piirissä ovat samat asiakasryhmät. Sairauden tai vamman aiheuttamien haittojen lisäksi kuntoutusohjauksella, kuin palveluohjauksellakin pyritään puuttumaan syrjäytymiseen, työttömyyteen sekä ennalta ehkäisemään köyhyyteen liittyviä ongelmia. (Härkää & Järviskoski 2011, 33.)

Kuntoutusohjaaja selvittää ja arvioi yhdessä asiakkaan ja hänen lähiyhteisönsä kanssa kokonaistilannetta, asiakkaan toimintakykyä sekä kuntoutumismahdollisuuksia pohjaksi kuntoutusprosessin suunnittelulle ja palvelujen koordinoimiseksi. Kuntoutusohjaaja suunnittelee asiakkaan kuntoutus- ja kuntoutumisprosessia yhdessä asiakkaan ja hänen lähiyhteisönsä kanssa sekä yleensä myös moniammatillisessa työryhmässä. Kuntoutusohjaaja suunnittelee, aikatauluttaa, seuraa sekä arvioi prosessia kunkin asiakkaan yksilöllisistä tarpeista lähtien ja hänen itsenäistä selviytymistään tukien. Ohjauksen ja neuvonnan avulla tuetaan asiakasta ja hänen lähiyhteisöään. Tavoitteena on turvata asiakkaan kuntoutus- ja kuntoutumisprosessin tarkoituksenmukainen eteneminen ja lisätä hänen toimintamahdollisuuksiaan sekä itsenäisen elämän taitoja. Kuntoutusohjaaja koordinoi asiakkaan kuntoutusta ja kuntoutumista tukevia palveluja sekä tekee yhteistyötä eri viranomaistahojen kanssa asiakkaan asioissa. Oikea-aikaisten ja riittävien palveluiden turvaamiseksi kuntoutusohjaaja toimii asiakkaan yhdyshenkilönä eri tahoille sekä asiakkaan tukena hänen kuntoutumisprosessissaan. (Kuntoutusohjausnimikkeistö. 2013.)

8 KUNTOUTUSSUUNNITELMA

Kuntoutussuunnitelma on samanaikaisesti kuntoutuksen toimintakenttä ja väline. Suunnittelu merkitsee aina myös voimavarojen suuntaamista uudelleen, mistä psyykkisessä mielessä kuntoutuksessa on olennaisesti kysymys. Kuntoutussuunnitelmassa ilmaistaan kuntoutuksen kummankin osapuolen, kuntoutujan ja kuntoutusjärjestelmän, tavoitteet ja keinot kuntoutuksen yleisistä linjoista, ajatukset ja ennusteet kuntoutumisen etenemisestä sekä osapuolten oikeudet ja velvoitteet kuntoutuksen toteutuksesta (Rissanen, ym. 2008. 625.)

Kuntoutussuunnitelmasta pitää tulla esille, mikä on kuntoutujan kuntoutuksen tarve hänen nykyisestä elämäntilanteesta katsottuna. Kuntoutussuunnitelmasta tulee myös ilmetä, kuntoutukselle asetetut tavoitteet sekä selkeästi esitellyinä ne toimenpiteet, millä tavoitteisiin olisi tarkoitus päästä. Suunnitelmaan tulee olla myös kirjattuna, se miten tavoitteisiin pääsyä tarkemmin seurataan. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 196.)

Kuntoutussuunnitelma on asiakirja, joka määrittelee kuntoutuksen tavoitteet ja keinot. Kuntoutussuunnitelmassa kuvataan nykytilanne: fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen toimintakyky ja jaetaan vastuut eri kuntoutuksen toimijoiden kesken. Suunnitelmasta tulee selvittää, miten sairaus, vika tai vamma aiheuttaa vaikeuksia tai räsitystä selviytyä kotona, koulussa, työelämässä sekä muissa elämäntilanteista. Olennaisinta on arvioida vaikeudet ja rasitteet jokapäiväisessä elämässä. Suunnitelmasta tulee käydä ilmi, miten kuntoutuksen odotetaan parantavan selviytymistä jokapäiväisistä toiminnoista. Kuntoutussuunnitelmasta käy ilmi myös aikataulu, milloin mitään kuntoutusta, kuka on vastuussa ja miten seuranta toteutetaan.

Kirjallista kuntoutussuunnitelmaa edellytetään lakien mukaan vaikeavammaisten lääkinnällisessä kuntoutuksessa, ammatillisessa kuntoutuksessa sekä kuntoutustuen ja -rahan maksamisessa. Kuntoutussuunnitelma on aina kuitenkin suositus, ei sitova asiakirja. Vastuu kuntoutussuunnitelman tekemisestä on hoitavalla lääkärillä, mutta on erittäin hyödyllistä, että kuntoutussuunnitelman tekemiseen osallistuu moniammatillinen työryhmä, kuntoutuksen eri osa-

alueiden omat ammattilaiset, kuten psykologi, fysioterapeutti, toimintaterapeutti sekä sosiaalityöntekijä. Kuntoutussuunnitelman laadinnassa on aina oltava mukana itse kuntoutuja, ketä asiakirja koskee. Mahdollisuuksien mukaan mukana on oltava myös kuntoutujan lähiomaisia, työpaikan edustaja ja jos kuntoutuja on lapsi, on hänen vanhempansa ehdottomasti oltavana osallisena kuntoutussuunnitelman teossa. Kuntoutussuunnitelman teossa, kuten yleensäkin kuntoutuksessa, se tulee tehdä oikea-aikaisesti ja mahdollisimman varhain. Yleensä kuntoutukseen hakeudutaan ilman kirjallista kuntoutussuunnitelmaa.

Kuntoutussuunnitelma muodostaa kivijalan, jonka päälle kuntoutus syntyy riippumatta kuntoutuksen järjestäjästä tai siitä kuka kuntoutuksen maksaa. Tutkimusten mukaan kuntoutuksen suunnitelmallisuus ja toiminnan verkostoituminen ovat osa kuntoutuksen vaikuttavuutta ja tuloksellisuutta. Suomen lainsäädännössä kuntoutuksesta säädetään poikkeuksellisen yksityiskohtaisesti. Samaan aikaan näyttäisi puuttuvan yhteinen kieli kuntoutuksen eri toimijoiden väliltä. (Rissanen ym. 2008. 633.)

Suomessa kuntoutussuunnitelmia tehdään useaan eri tarkoitukseen, ja joissakin tahoissa esim. kelan vaikeavammaisen lääkinnällisessä kuntoutuksessa edellytetään aina kirjallisen kuntoutussuunnitelman tekoa. Kuntoutussuunnitelman tärkein tehtävä on välittää kuntoutujan kuntoutusta koskevaa tietoa eri organisaatioiden välillä. Kuntoutussuunnitelman tulisi siis olla kuntoutujan ja kuntoutusta järjestävien tahojen yhteinen asiakirja. Suunnitelman tulisi olla kirjattuna niin selkeään muotoon, että kuntoutuja itsensä ja eri organisaatioiden työntekijöiden olisi helposti löydettävissä suunnitelmasta ne tavoitteet, jotka kuntoutukselle on kulloinkin asetettu. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 197.)

Järvikoski ja Härkäpää toteavat, että maamme kuntoutusjärjestelmä koostuu useasta eri toimijasta. Kuntoutujalla voi olla asiakkuus useampaan eri palveluita tuottavaan tahoon samanaikaisesti. Tämä vuoksi kuntoutuksen tuloksellisuus ja vastuu jakautuu näiden eri toimijoiden kesken. Kuntoutujalla saattaa olla tehtynä useita kuntoutus- tai palvelusuunnitelmia samanaikaisesti eri palveluiden tuottaja taholta. Tällöin Härkäpää ja Järvikoski toteavat ongelmalli-

seksi sen, että kukin järjestelmä tarkastelee suunnitelmaa omasta näkökulmastaan ja suunnitelma vastaa tällöin heiden määrittelemiin tarpeisiin. Edelleen Härkäpää ja Järvikoski näkevät tässä ongelmana, että kuntoutujan kuntoutusprosessiin saattaa tulla usean eri toimijan vuoksi katkoksia tai se voi jopa päättyä. Tähän on pyritty löytämään parannusta lisäämällä eri toimijoiden välistä yhteistyötä. (Järvikoski & Härkäpää 2001, 198- 200.)

Kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelma antaa hyvät valmiudet toimia palvelujärjestelmässä kuntoutujan asioiden hoitajana ja näin kantaa päävastuu kuntoutussuunnitelman toteutumisesta.

Kuntoutuksen kehittämisessä olisi hyvä kiinnittää erityistä huomiota siihen, että kuntoutuksen kaikissa vaiheissa kuntoutujalle tulisi olla tarjolla riittävästi ohjausta ja tukea. Näin kuntoutuksesta saataisiin mahdollisimman vaikuttavaa. (Järvikoski & Härkäpää 2001, 200.)

9 KUNTOUTUSOHJAUKSEN JA SUUNNITTELUN KOULUTUSOHJELMA

Järvikoski ja Härkäpää mainitsevat, että kuntoutustieteeksi lasketaan eri tieteidenalojen teorioita, joiden kohteena on kuntoutus tai kuntoutuminen. Kuntoutustieteen tarkoitus on tieteellisin menetelmin hankkia tietoa, jota voidaan käyttää yksittäisen henkilön kuntoutusprosessissa sekä myös laajemmin tarkastella mitä kuntoutus ilmiönä tarkoittaa. Tieteen parissa tehtyä tutkimusta hyödynnetään uusien toimintamenetelmien ja käytäntöjen kehittämiseen. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 258-259.)

Kuntoutustiedettä voi pääaineena opiskella tällä hetkellä vain Lapin yliopistossa. Kuntoutustieteen opintoja on mahdollisuus suorittaa avoimessa yliopistossa Rovaniemellä ja Helsingissä opintojen järjestäjänä toimii Lapin yliopisto. Perus- ja aineopintoja voi myös suorittaa verkko-opintoina.

Ensimmäisessä kuntoutuksenselonteossa todettiin vuonna 1994, että toimijoiden välistä yhteistyötä tulisi kehittää sekä kuntoutujan oman osallisuutta lisätä. Myös koulutuksen kehittämistarpeet nousivat selonteossa esille. Kuntoutusselonteon pohjalta aloitti koulutuksen suunnittelutyöryhmä, johon kuuluivat Pirk-

ko Perttinä Jyväskylän ammattikorkeakoulusta, Sirpa Saaristo Satakunnan ammattikorkeakoulusta ja Marja Koukkari Oulun seudun ammattikorkeakoulusta. (Koivuniemi, M., Sallinen, M. 2011-2012. Invalidiliitto.)

Jyväskylän ammattikorkeakoulussa alkoi vuonna 1997 kuntoutusohjauksen ja - suunnittelun koulutusohjelma, josta valmistuivat ensimmäiset Kuntoutusohjaajat. Koulutuksen laajuus on 210 opintopistettä. (Chatzitolios T, Frantti K & Pennanen H. 2007.)

Kuntoutusohjauksen ja – suunnittelun opintoja voi suorittaa siis Jyväskylän, Oulun, Rovaniemen ja Satakunnan ammattikorkeakouluissa. Näistä oppilaitoksista valmistuu Kuntoutusohjaaja (AMK) nimikkeellä.

Kuntoutuksen ylempää AMK tutkintoa voi tällä hetkellä opiskella Satakunnan ammattikorkeakoulussa. Kuntoutuksen ylempi ammattikorkeakoulututkinto sijoittuu eurooppalaisten tutkintojen viitekehyksessä (EQF) tasolle seitsemän. Sen mukaan tutkinnon suorittanut henkilö hallitsee laaja-alaiset ja pitkälle erikoistuneet oman alansa erityisosaamista vastaavat käsitteet, menetelmät ja tiedot, joita käytetään itsenäisen ajattelun ja/tai tutkimuksen perustana. Valmistuttuaan ylempään ammattikorkeakoulu tutkinnon suorittaneet voivat työskennellä kuntoutuksen vaativissa asiantuntijatehtävissä, esimiestehtävissä tai erilaisissa kehittämistehtävissä. Pohjakoulutusvaatimuksena on ammattikorkeakoulututkinto kuntoutuksen alueelta ja vähintään kolmen vuoden työkokemus alalta.(Satakunnan ammattikorkeakoulu. 2013.)

Sosiaali- ja terveysalan perustutkinto koulutuksessa lähihoitaja opiskelijoilla on myös mahdollisuus valita suuntautumishjelmaksi kuntoutuksen ohjelma. Kuntoutukseen suuntautunut lähihoitaja tukee kuntoutujan fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyä päivittäisissä toiminnoissa eri kuntoutusmenetelmin osana moniammatillista kuntoutustyöryhmää. Tutkintoon johtavaa koulutusta annetaan ammatillisissa oppilaitoksissa ja aikuiskoulutuskeskuksissa. (Lähihoitaja, Kuntoutus. 2013.)

Pääsääntöisesti kuntoutusohjaajana työskentelevän koulutus määrittyy työpaikkakohtaisesti tehtävän sisällön ja vaativuuden mukaan. Koulutuksena on yleensä terveys- tai sosiaalialan ammattitutkinto tai sosiaali- ja terveysalan

ammattikorkeakoulututkinto kuntoutusohjaaja (AMK) ja sosionomi (AMK). Kuntoutusohjaajan työ edellyttää oman potilasryhmän sairauden tuntemista tarpeeksi hyvin sekä sen fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta vaikutuksesta kuntoutujan arkeen. Kuntoutusohjaajan tulee kyetä kokonaisvaltaiseen näkemykseen ja itsenäiseen toimintaan. Työ edellyttää vuorovaikutus- ja ihmissuhdetaitoja, pitkäjänteisyyttä, yhteistyökykyä ja joustavuutta. (Kuntoutusohjaus. 2013.)

Aamulehdessä 8.4.2013 julkaistussa Näkökulma-artikkelissa vedotaan siihen, että sosiaalityöntekijät tarvitsisivat toimintatapoja, joissa on mahdollista toteuttaa sosiaalityön lähtökohtia. Sen katsotaan merkitsevän, että asiakasta autettaisiin kuntoutumaan, jotta hän kykenisi huolehtimaan elämästään. Kirjoittajan mukaan kuntouttavaan sosiaalityöhön tarvittaisiin valtakunnalliset tavoitteet ja kriteerit (työkykyisyys, itsenäinen selviytyminen, päihteettömyys, rikoskierteen katkeaminen, voimaantuminen). Kriteereihin kuuluisivat kuntoutumisen portaat; vahvasti tuettu arki ja selviytyminen. Ellei asiakas sitoudu kuntoutussuunnitelmaan, kuntoutustukien maksatus keskeytetään tai lopetetaan. Kirjoittaja ei tekstin tietojen mukaan ole tietoinen kuntoutusohjauksen ja –suunnittelun koulutusohjelmasta, sillä useammassa kohdassa hän kirjoittaa, että sosiaalityöntekijöiden pitäisi tehdä vastaavia töitä, joihin monissa paikoissa on palkattu kuntoutusohjaaja. (Mäki-Kulmala, A., 2013. B14.) Tässä tulee hyvin ilmi se, miten vieras kuntoutusohjauksen ja –suunnittelun koulutusohjelma on ihmisille.

Koulutusohjelman opinnoissa saat valmiudet toimia kuntoutuksen suunnittelu-, ohjaus- ja kehittämistehtävissä kuntoutuksen eri toiminta-alueilla, kuten sosiaali- ja terveydenhuollossa, vammais-, potilas- ja kansanterveysjärjestöissä, koulutoimessa, kuntoutuslaitoksissa, vakuutusyhtiöissä, työvoimahallinnossa, kansaneläkelaitoksessa, projekteissa tai yrittäjänä. (Jyväskylän ammattikorkeakoulun opintosuunnitelma 2013- 2016)

Satakunnan ammattikorkea koulu taasen lupaa opiskelijoille, että he omaksuvat opinnoissa laaja-alaisen näkemyksen kuntoutuksen eri osa-alueista ja he oppivat tuntemaan kuntoutuksen järjestämisen mahdollisuudet palvelujärjestelmässä. Yksilöllisen kuntoutustarpeen arviointiin ja kuntoutusprosessin suunnitteluun opiskelijat saavat erityisosaamista. Opiskelijat oppivat toimi-

maan asiantuntijoina kuntoutuksen moniammatillisissa verkostoissa ja tiimeissä. (Satakunnan ammattikorkeakoulu. 2013.)

Kuntoutusohjauksen ja suunnittelun koulutusohjelma 1/3 koostuu ammattitaitoa edistävää harjoittelua, tällöin jokaisella opiskelijalla on mahdollisuus yksilöllisesti syventää omaa ammatillista osaamistaan. Koulutuksessa pyritään siihen, että se olisi käytännönläheistä sekä työelämälähtöistä. Koulutuksessa kuntoutusta käsitellään laaja-alaisesti, jossa on otettu huomioon yhteiskunnassa koko ajan muutoksessa oleva palvelujärjestelmämme, sekä kuntoutujien muuttuvat tarpeet huomioon ottaen. (Jyväskylän ammattikorkeakoulun opintosuunnitelma 2012 -2016.) Kuntoutusohjauksen ja – suunnittelun koulutusohjelma antaa pätevyyden työskennellä laajasti kuntoutuksen kentällä. Toimi- alueina ovat mm. sosiaali- ja terveydenhuolto, koulutoimi, kuntoutuslaitokset, vakuutusyhtiöt, yritykset, työvoimahallinto, vakuutusyhtiöt, työvoimahallinnossa, kansaneläkelaitos yritykset, järjestöt ja projektit. (Jyväskylän ammattikorkeakoulun opintosuunnitelma 2013- 2016)

Kuntoutusohjaajien työ on aikaisemmin mielletty erikoissairaanhoidon piiriin. Kuntoutuksen tarve on yhteiskunnassamme lisääntynyt ja tämän tarpeen myötä myös ohjauksen ja suunnittelun tarve näyttää laajentuneen. (Koivuniemi & Sallinen. 2011-2012. Invalidiliitto.) Kuntoutusohjaajia työllistyy nykyään usealle eri toiminta-alueelle, kuten perusterveyden huolto, Kela, työhallinto, järjestöt sekä erinäiset projektit ovat tämän päivän kuntoutus ohjaajan työpaikkoja. Vuonna 2009- 2011 Jyväskylän ammattikorkeakoulusta valmistuneille kuntoutusohjaajille tehdyn kyselyn mukaan julkisella sektorilla työskenteli noin. Puolet. muut olivat sijoittuneet yksityiselle sektorille tai työskentelivät muissa tehtävissä. (Jyväskylän ammattikorkeakoulun opintosuunnitelma 2013- 2016.)

Kuntoutusosaamiselle on havaittu myös tarvetta työterveyshuollossa. Työkyvyn heikkeneminen, sekä toisaalta työikien pidentäminen asettaa myös työterveyshuollossa uusia haasteita. Työterveyshuollossa tarvitaan varhaisen tunnistamisen taitoa, sekä kuntoutusprosessin tietämistä, jotta asiakas osattaisiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ohjata oikean palvelun pariin. (Koivuniemi & Sallinen. 2011-2012. Invalidiliitto.)

Sinikka Reito toteaa tutkimuksessaan, että kuntoutusohjauksen ja suunnittelun koulutusohjelma tarjoaa hyvät mahdollisuudet toimia kuntoutuksen palvelujärjestelmän kentällä. Edelleen Reito toteaa, että koulutusohjelman tarkoitus on kouluttaa osaajia, jotka helpottavat asiakkaiden toimintaa sekavassa palvelujärjestelmässämme. Hän korostaa tutkimuksessaan, että koulutus antaa hyvät valmiudet asiakkaan yksilölliseen kuntoutusprosessin ohjaamiseen. Edelleen Reito toteaa, että kuntoutuksen kenttä tarvitsee tahon, joka hallitsee kokonaisuudessaan palvelujärjestelmän ja toimii kokonaistilanteen koordinoivana tahona. (Reito, S. 2009, 43.)

10 KUNTOUTUSOHJAUS AUSTRALIASSA JA ENGLANNISSA

Kuntoutusohjaus eri maissa vaihtelee. Joissain maissa puhutaan vain palveluohjauksesta ja joissakin ohjausta on tarjolla juurikin kuntoutusohjauksena. Esimerkeiksi olemme valinneet Australian ja Englannin.

Australiassa on kuntoutusohjausta (rehabilitation counselling) ja siihen on tarjolla yliopisto-opetusta. Koulutusta on tarjolla mm. La Tropen ja Tasmanian yliopistoissa sekä etäopetuksena mm. Sydneyn ja Griffithin yliopistoissa.

<http://www.asorc.org.au/education/asorc-accredited-courses>

Australiassa kuntoutusohjaajat ovat kuntoutuksen ammattilaisia, jotka työskentelevät neuvonnassa ja hallitsevat kuntoutuksen asiat ja toimintaympäristön. He neuvovat ihmisiä, joilla vammaisuus, terveydentila tai sosiaaliset ongelmat estävät työntekoa tai koulutusta tai joilla on haasteita elää itsenäisesti tai käyttää yhteisönsä palveluita. Kuntoutusohjaajat ovat erikoistuneita neuvonantajia, jotka ymmärtävät vammaisuuden tai sairauden vaikutusta elämään ja erityisesti he ymmärtävät työn ja opiskelun tärkeyden suhteessa asiakkaan itsenäisyyteen, riippumattomuuteen, optimistisuuteen ja itsetuntoon. Monet kuntoutusohjaajat työskentelevät Australiassa valtion ja liittovaltion palveluksessa. Näillä työnantajilla kohderyhmänä ovat vammaiset ja ne, joiden terveydentila on heikentynyt, joita kuntoutetaan ”takaisin jaloilleen” ja osaksi palkattua työvoimaa. Rahoittajana tässä työssä toimii mm. Vammaisten työvoima-

palvelut sekä erilaiset muut työllisyyden palvelut Australiassa. Suuri joukko kuntoutusohjaajia työskentelee yksityisellä sektorilla palveluissa, joita tarjotaan jos henkilö on loukkaantunut työpaikalla tai liikenneonnettomuudessa. Lisäksi kuntoutusohjaajat työskentelevät työvoimapalveluissa, joissa tehdään arviointeja, vammojen ehkäisyn ja hallinnan parissa, vammaisten neuvonnassa sekä ammatillisissa vammaispalveluissa. Jotkut Australian kuntoutuksen ohjaajista ovat erikoistuneet mielenterveysongelmiin, huumeiden ja alkoholin väärinkäyttöön, entisiin rikollisiin tai pakolaisiin. (Australian Society of Rehabilitation Counsellors. 2011.)

Englannissa ei varsinaisesti käytetä termiä kuntoutusohjaus/kuntoutusohjaus, vaan siellä vastaavaa työtä tehdään nimikkeellä case management eli suoraan käännöksenä asioiden hallinta/palveluohjaus. Siihen kuitenkin sisältyy samoja asioita kuin Suomessa mielletään kuntoutusohjaukseksi tai palveluohjaukseksi. Termin puuttuessa, ei Englannissa ole myöskään tarjolla varsinaista kuntoutusohjauksen opetusta. Palveluohjausta tekevät ovat pääsääntöisesti joko sairaanhoitajia tai fysioterapeutteja. Englannissa palveluohjaus on asiakaslähtöinen prosessi, jossa toimitaan nopeasti asiakkaan ja perheen lähtökohdista ja sisältää jatkuvan tarkastelun ja arvioinnin ja siinä pyritään saumattomaan ja joustavaan hoidon ja kuntoutuksen suunnitteluun joka täyttää asiakkaan muuttuvat/kehittyvät tarpeet ja tavoitteet. Palveluohjauksen tavoitteena on kehittää terapeuttinen, keskinäiseen kunnioitukseen ja luottamukseen perustava suhde asiakkaan ja hänen perheensä kanssa. Palveluohjauksen rooli on keskeinen varmistettaessa, etteivät palvelut ole päällekkäisiä ja että jatkuvuus säilyy. (UK case management Ltd. 2013.)

11 KUNTOUTUS VALTAKUNNAN TASOLLA

Kuntoutus on huomioitu valtakunnan tasolla sekä valtiotalouden tarkistusviraston raporteissa että Kataisen hallitusohjelmassa. Valtiotalouden tarkastusvirasto (VTV) on eduskunnan yhteydessä toimiva ylin ulkoinen tarkastaja, joka tarkastaa valtion taloudenhoitoa sekä valvoo finanssipolitiikkaa ja puolue- ja vaalirahoitusta (Valtiontalouden tarkastusvirasto. 2013). Hallitusohjelma on

toimintasuunnitelma, jonka hallitukseen osallistuvat puolueet ovat hyväksyneet ja siinä on sovittu hallituksen tärkeimmät tehtäväalueet (Valtioneuvosto. 2011.)

Valtionalouden tarkastusvirasto selvitti tuloksellisuustarkastuksessaan vuonna 2009, turvaako lääkinnällisen kuntoutuksen ohjaus ja organisointi kuntoutuspalvelujen saatavuuden. Tarkastuksessa ilmeni, että lääkinnällistä kuntoutusta ei ole aina tarjolla riittävästi ja oikea-aikaisesti. Lääkinnällisen kuntoutuksen valtiontaloudellinen merkitys on huomattava, sillä sen avulla pyritään mm. pidentämään työuria sekä ikäihmisten omatoimista selviytymistä arkipäivässä. Kuntoutukseen käytetyn rahan määrää on tarkastuksen mukaan hankala arvioida. Kuntoutuksen tilastokäytännöt ovat puutteellisia sekä usein on vaikea määrittää sairaanhoidon ja kuntoutuksen välistä rajaa. Tuorein arvio kuntoutuksen kokonaiskustannuksista on vuoden 2002 kuntoutusselonteko, jossa vuoden 2000 kuntoutuskustannuksiksi arvioitiin 1,2 miljardia euroa. (Valtionalouden tarkastusvirasto. 2009.)

Tuloksellisuustarkastuksessa havaittiin, ettei erikoissairanhoidon ja perusterveydenhuollon yhteistyö aina toimi kuntoutuksessa niin hyvin, kuin se olisi tarpeen. Hoitoketju voi katketa, kun potilas siirtyy erikoissairanhoidon ja perusterveydenhuollon välillä. Tarkastuksen mukaan yhteistyön kehittämiseen tulee kiinnittää huomiota. Myös kuntoutussuunnitelmien tasossa on tarkastushavaintojen perusteella parantamisen varaa. Kuntoutussuunnitelma on kuntoutusprosessissa keskeinen ja sen kunnollista valmistelua ja noudattamista tulisi valvoa. Tarkastuksen mukaan myös hoitohenkilökunnan koulutuksessa, erityisesti lääkäreiden perus- ja jatkokoulutuksessa, tulisi nykyistä enemmän panostaa kuntoutusasioihin. (Valtionalouden tarkastusvirasto. 2009.)

Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa kuntoutuksen ohjauksesta ja koordinoimisesta Suomessa. Tarkastusvirasto katsoo, että sen toiminta on nykyisellään liian passiivista. Sama koskee myös Kuntoutusasiain neuvottelukuntaa, joka toimii kuntoutusta järjestävien tahojen valtakunnallisena yhteistyöelimenä. Ministeriön ja neuvottelukunnan tulisi ottaa aktiivisempi rooli kuntoutuksen ohjaamisessa sekä toiminnan koordinoimisessa, todetaan tarkastuskertomuksessa. (Valtionalouden tarkastusvirasto. 2009.)

Jyrki Kataisen hallituksen tavoitteena on välittävä ja menestyvä Suomi. Suomea kehitetään pohjoismaisena hyvinvointivaltiona ja yhteiskuntana, joka kantaa vastuunsa paitsi omista kansalaisistaan, myös kansainvälisesti osana pohjoismaita, Eurooppaa ja maailmaa. (Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma. 22.6.2011.)

Hallitusohjelmasta löytyy useita viittauksia kuntoutukseen. Rikoksen torjunta ja kriminaalipolitiikan osiossa kiinnitetään huomiota rangaistusajan yksilöllisiin suunnitelmiin. Vankeusaikana selvitetään vankien työkyky, kuntoutustarpeet ja koulutusmahdollisuudet. Päihdehuollon resurssit ja päihitteettömyys turvataan. Vankilasta vapautuminen toteutetaan suunnitellusti siten, että kuntoutus ja muut tukitoimet jatkuvat katkeamattomasti vapautumisen jälkeen. (Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma. 22.6.2011.)

Hallituksen lapsi- ja nuorisopolitiikassa luvataan parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja, tukea nuorten aktiivista kansalaisuutta, sosiaalista vahvistumista ja terveitä elämäntapoja sekä tukea nuorten kasvuun ja itsenäistymiseen. Nuorisotyöttömyyden, eriarvoisuuden ja syrjäytymisen torjumiseksi jokaiselle nuorelle taataan työ-, opiskelu-, kuntoutus- tai harjoittelupaikka. Kuntoutus on huomioitu hallitusohjelmassa myös pitkäaikaistyöttömien osalta. Hallitusohjelmaan on kirjattu, että pitkäaikaistyöttömien osallistumista palkkatukityöhön, koulutukseen ja muihin palveluihin lisätään. Erityisesti pitkäaikaistyöttömien mahdollisuuksia päästä työvoimapolitiittisen aikuiskoulutukseen parannetaan. Pitkään työttömien olleiden työelämän paluun kannalta olennaisia palveluja ovat myös työvoimapalvelut, terveys- ja kuntoutuspalvelut sekä sosiaalipalvelut. (Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma. 22.6.2011.)

Hallitusohjelmasta löytyy myös viittaus valtiotalouden tarkastusviraston tekemään tuloksellisuustarkastukseen. Siinä todettuja epäkohtia on huomioitu hallitusohjelmassa. Hallitusohjelmaan on kirjattu, että tehostetaan terveydenhuollon, sosiaalivakuutuksen ja kuntoutuksen eri toimijoiden välistä yhteistyötä ja raportointia niin, että muodostetaan asiakkaiden kannalta tavoitteelliset ja toiminnalliset hoito- ja palveluketjut, joiden kokonaiskustannukset ovat järjestämisvastuussa olevilla tahoilla hallinnassa. Lisäksi tavoitteena on selkeyttää

lääkinnällisen kuntoutuksen työnjakoa ja yhteistyötä erikoissairaanhoidon, perusterveydenhuollon ja Kansaneläkelaitoksen kanssa. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi hallitusohjelmaan on kirjattu, että palvelurakennemuutosten toteuttamiseksi säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä, rahoitusta, kehittämistä ja valvontaa koskeva laki. Hallitusohjelman mukaan, on suunnitelmissa selkiyttää kuntoutuksen järjestämis- ja rahoitusvastuita ja kuntoutusprosessia kuntoutujan näkökulmasta sekä laatia selvitys monialaisesta kuntoutuksesta. Suunnitelmissa myös on arvioida Kelan kuntoutusoikeuteen liittyvän 65 vuoden ikärajan korottaminen 68 vuoteen. Tämä on ilmiselvästi viittaus eläkeiän nostoon ja sitä kautta pidempiin työuriin ja työkykyisyyteen. (Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma. 22.6.2011.)

12 ARVIOINTI

Opinnäytetyön tarkoituksena on tarkastella kuntoutusta laajemmin, sekä selkeyttää tutkimukseen käytetyn materiaalin avulla, miten kirjallisuudessa käsitellään seuraavat käsitteet kuntoutusohjaus, palveluohjaus sekä kuntoutuksen palveluohjaus. Tavoitteena on tuoda lukijalle esille kuntoutuksen monimuotoisuus. Lisäksi opinnäytetyö tuo ilmi kuntoutusohjauksen ja –suunnitelun koulutusohjelman tärkeyden kuntoutuksen toimintakentässä. Kirjallisuuskatsauksen avulla tarkoituksena on tuoda esille, että kuntoutusta voidaan tarkastella useasta eri näkökulmasta. Opinnäytetyömme pyrkii avaamaan lukijalle kuntoutuksen laajaa kenttää, sekä tuomaan esille myös kuntoutuksen kentän haajanaisuutta.

Opinnäytetyön materiaalin pohjalta voidaankin todeta, että kuntoutujan on edelleen hankala seikkailla palvelujärjestelmässämme. Maamme kuntoutusjärjestelmä on kylläkin laaja ja monipuolinen, kuten Järvikoski ja Härkäpää (2011, 62) toteavat ja sen tarjonta on eri vaihtoehtoja. Edelleen he jatkavat, että kuntoutujan asiakasprosesseissa, kuntoutus ei ole riittävän oikea aikaista, eikä kuntoutuja koe tullessa tarpeeksi omassa suunnitelmassaan kuulluksi, tällöin koko asiakkuus ei kannata pitkälle ja se saattaa jopa katketa. Järjestelmämme monimuotoisuus saattaa jättää kuntoutujan itsensä ulkopuolelle

omasta kuntoutumisestaan ja hänen on vaikea saada tietoa oikeuksistaan ja palveluistaan.

Tutkimamme materiaalin pohjalta nousee esiin kuntoutujan ohjaamisen, tukemisen sekä suunnittelun tärkeys kuntoutuksessa ja tämä luo koko kokonaisuuden koko kuntoutusprosessille. Työssä nousee kuntoutujalähtöisyys voimakkaasti esille, mitä lähemmäksi kuntoutus tuodaan asiakkaan arkea, sen vaikuttavampaa kuntoutus asiakkaalle on. Opinnäytetyömme tuo kuntoutuksen yhteiskunnallisen merkityksen esille. Kuten Valtiontalouden tarkastusviraston selvitys toteaa, kuntoutussuunnitelmassa on parantamisenvaraa ja sen laadukkuus vaihtelee suuresti. Opinnäytetyömme tuo esiin kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelman tuottavan osaajia juuri tähän tarpeeseen. Jyväskylän ammattikorkeakoulun kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelman osaamistavoitteissa todetaan, että koulutus antaa valmiudet ymmärtää ihmisen toiminta- ja työkyvyn kehittymistä ja muutoksia elämänkaaren eri vaiheissa sekä niihin vaikuttavia yksilöllisiä, yhteisöllisiä ja yhteiskunnallisia tekijöitä. Opinnot suorittanut kuntoutusohjaaja osaa havainnoida ja analysoida ympäristöä ja kuntoutujien toimintakyvyn edellytyksiä ja rajoitteita kokonaisvaltaisesti sekä selviytymistä erilaisissa toimintaympäristöissä. Arvioinnissa kuntoutusohjaaja osaa hyödyntää erilaisia arviointimenetelmiä, yksilöllisiä kuntoutustutkimuksia.

Edelleen Valtiontalouden tarkastusvirasto selvityksessään toteaa, että kuntoutuksen eri toimijoiden välistä yhteistyötä ja raportointia tulisi tehostaa. Selvityksessä myös todetaan, että kuntoutuksen vaikuttavuus saadaan näin lisääntymään. Opinnäytetyömme tuo esiin moniammatillisuuden merkityksen kuntoutuksen tuloksellisuutta ajatellen. Kuten Sinikka Reito työssään toteaa kuntoutusohjaajan tutkintoon tähtäävät koulutusohjelmat antavat hyvät valmiudet toimia kuntoutuksen palvelujärjestelmässä ja koulutus valmentaa toimimaan myös moniammatillisissa työryhmissä asiantuntijana (Reito, S. 2009 ,43).

13 POHDINTA

Kuntoutuksen kenttä on sekava, käsitteet eivät aukea kuntoutujille eikä kaikille ammattilaisillekaan, sekä kuntoutuksen toteutuminen riippuu muun muassa asuinpaikasta, vammasta tai sairaudesta. Kuntoutus-termi määritellään eri lähteissä eri tavoin. Kuntoutus on kaiken kaikkiaan hyvin sattumanvaraista. Opinnäytetyön tarkoituksena on selventää lukijalle kuntoutusohjauksen käsitteitä. Tuomme esiin kuntoutuksen monimutkaista palvelujärjestelmää. Ammattitaitoinen kuntoutusohjaaja ei keskity asiakkaan vajavuuksiin ja heikkouksiin, vaan toiminnan lähtökohtana on asiakas ja hänen voimavaransa.

Kuntoutusohjaaja työskentelee moniammatillisessa työryhmässä ja tällöin on tärkeää, että kuntoutuksen käsitteet ovat kaikille toimijoille samansisältöisiä. Tällöin kuntoutus olisi asiakaslähtöistä ja se mahdollistaisi kuntoutuksen jatkuvuuden. Kuntoutusohjaajan roolin tulee olla kuntoutujalle mukana kulkija, joka toimii asiakkaan kanssa hänen voimavaransa huomioiden. Kuntoutusohjaaja toimii asiakkaan kuntoutusprosessissa koordinoijana sekä pyrkii auttamaan asiakasta löytämään omat voimavaransa. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut ovat jakautuneet erityisosaamisen yksiköihin, jotka tarjoavat täsmäpalveluita täsmäongelmiin. Tämän vuoksi yhtäaikaisista ongelmista kärsivällä kuntoutujalla saattaa olla monia eri tahoja, joiden osasista kokonaispalvelut rakentuvat.

Mika Pekkonen toteaa väitöskirjassaan, mitä hyvä kuntoutuskäytännön tulisi pitää sisällään. Hän korostaa kuntoutuksen oikea aikaisuutta ja sitä, että kuntoutus kohdentuu oikeille asiakkaille. Tämän mahdollistaa se, että kaikkien palveluntuottajien erityisosaaminen otetaan huomioon ja joku koordinoi näitä palveluita. (Pekkonen, M. 2010, 26.) Juuri tähän tarpeeseen mielestämme kuntoutusohjaaja pystyy vastaamaan monipuolisen koulutuksensa pohjalta.

Olemme koulutustaustoiltamme lähihoitajia ja toimineet pitkään hoito- ja kuntoutusalalla. Kuntoutusohjauksen ja – suunnittelun koulutus ohjelmaan kuuluu 1/3 ohjattua harjoittelua. Hankkiessamme itsellemme ammattitaitoa edistävän harjoittelun paikkoja, kokemuksemme on ollut, että työelämässä ei ole ollut riittävästi tietoa kuntoutusohjauksen ja suunnittelun koulutusohjelmasta. Kun-

toutusohjaajan tutkinto on melko vieras, koska käytännön työssä kuntoutusohjaaja-nimikkeellä työskentelee tällä hetkellä kirjava joukko sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia. Tämä saattaa johtua siitä, että kuntoutusohjaajan tehtävässä tarvittava koulutus määräytyy tehtävän sisällön ja vaativuuden mukaan työpaikkakohtaisesti. Työnantajatahot eivät ole koulutusohjelman nimen perusteella ymmärtäneet mitä opiskelemme ja millaisia työtehtäviä voisimme yrityksessä tehdä. Opinnäytetyömme tuo kuntoutuksen ohjauksen ja suunnittelun koulutusohjelman sisältöä ja sen tärkeyttä esille.

Opinnäytetyön tekeminen oli mielenkiintoinen ja haastava projekti, laajuudessaan tämä oli meille molemmille ensimmäinen tekemämme ammattikorkeakoulutasoinen opinnäytetyö. Opinnäytetyö prosessin aikana olemme oppineet käyttämään eri tiedonhakumenetelmiä, etsimään luotettavaa tietoa sekä tekemään yhteistyötä toistemme kanssa. Vaikeaa prosessin aikana on ollut löytää työskentelyllemme yhteinen aika, koska molemmat olemme työskennelleet kokopäiväisesti kolmivuorotyössä koko opiskelun ajan.

Opinnäytetyön suunnitelmaa tehdessämme huomasimme, että kuntoutusohjauksesta oli haasteellista löytää tutkittua tietoa, kuten tutkimusmenetelmäotsikon alla onkin jo kerrottu. Olisimme halunneet käyttää enemmän muita lähteitä, kuin niitä, joihin olemme jo opiskelun myötä perehtyneet. Esimerkiksi E-aineistoportaali Nellistä hakutuloksista valikoituja ja ajankohtaisia julkaisuja oli erittäin haastavaa saada käyttöön. Teoksissa saattoi olla pitkät ennakkovarauslistat tai niiden itselleen hankkiminen oli taloudellisesti mahdotonta. Opinnäytetyötä tehdessämme ja materiaaleihin tutustuessamme huomasimme, että esimerkiksi Järvikosken ja Härkäpään teosta käytetään alkuperäislähteenä useassa eri tutkimuksessa ja teoksessa. Opinnäytetyön prosessin edetessä huomasimme, että lähdekriittisyytemme oli kasvanut huomattavasti. Tämän vuoksi poistimme työstä aivan ensivaiheessa käyttämiämme lähteitä, koska totesimme, ettei niillä ole tieteellistä arvoa. Opinnäytetyön materiaalia hankkiessamme englannin kielen kuntoutukseen liittyvä sanastomme kasvoi ja ymmärsimme, että kansainvälisesti kuntoutusohjausta on joissakin maissa saatavilla. Esimerkiksi Australiassa kuntoutusohjauksen opetusta on tarjolla yliopistoissa ja kuntoutusohjaajat työllistyvät pääosin julkiselle sektorille.

Opinnäytetyötä tehdessä nousi kehittämisajatuksena, että tätä kyseistä asiaa voisi tutkia myös työelämälähtöisesti. Eli esimerkiksi pyytää kuntoutuksen parissa työskenteleviä määrittelemään käsitteitä ja vertailla niitä sekä tieteellisesti tutkittuihin käsitteisiin että ammattiryhmittäin saatuihin vastauksiin. Olisi mielenkiintoista tutkia, millaisia arvoja ja määritelmiä kuntoutuksen moniammatillisten työryhmien sisältä todellisuudessa löytyy. Toinen meidän mielestämme hyvä jatkotutkimuksen kohde olisi vertailla kansainvälisellä tasolla eri käsitteiden merkityksiä ja sisältöeroja sekä samankaltaisuuksia. Asiaan perehtymistä voisi helpottaa, jos tutkimuksen tekijällä olisi mahdollisuus kansainväliseen vaihtoon ennen opinnäytetyöprosessin alkua.

LÄHTEET

Ammatillinen kuntoutus. 2013. Kuntoutusportti. 12.3.2013.

http://www.kuntoutusportti.fi/portal/fi/kuntoutus/kuntoutusjarjestelma/ammattillinen_kuntoutus/

Apua työllistymiseen ja koulutukseen hakemiseen. 2013. Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 23.3.2013.

http://www.mol.fi/mol/fi/03_koulutus_ura/04_ammattillinen_kuntoutus/01_toimennepiteet/index.jsp

Australian Society of Rehabilitation Counsellors. 2011. Viitattu 31.3.2013.

<http://www.asorc.org.au/aboutus/about-rehabilitation-counsellors>

Chatzitoliou T, Frantti K & Pennanen H. 2007. Kuntoutuksen ohjaaja (AMK) tutkinnon suorittaneiden työllistyminen. Opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Erikoissairaanhoitolaki. 1.12.1989/1062

Franssila, P., Wallin, A., 2009, Yksilökuntoutuksen kohteena. Suomen fysioterapeutit-lehti. 1/2009.

https://www.suomenfysioterapeutit.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=127:lehti-12009-yksiloe-kuntoutuksen-laechoekohtana&catid=50:merkityksesta-e-tulkintaan&Itemid=97

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Gummerus kirjapaino oy.

Härkäpää, K., Järvikoski, A. Kuntoutuksen perusteet. 2011. Helsinki. WSOY

Jyväskylän ammattikorkeakoulun opintosuunnitelma 2012-2016

Kuntoutusohjauksen ja –suunnittelun koulutusohjelma. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Viitattu 5.11.2012

<http://www.jamk.fi/koulutus/tutkinnot/nuoret/sosiaalijaterveysala/kuntoutuksen>

Kansanterveyslaki. 28.1.1972/66

Kasvatuksellinen kuntoutus. 2013. Kuntoutusportti. 12.3.2013.

http://www.kuntoutusportti.fi/portal/fi/kuntoutus/kuntoutusjarjestelma/kasvatuksellinen_kuntoutus/

Karjalainen, V., Vilkkumaa, I., (toim.) Kuntoutus kanssamme. 2004. Jyväskylä. Gummerus

Koivuniemi, M. & Sallinen, M. 2011-2012. Näkökulmia kuntoutusohjaukseen. Kehittämishanke. Invalidiliitto.

Koukkari, M. 2010. Tavoitteena kuntoutuminen. Rovaniemi. Lapin yliopisto.

Kuntoutus huomioitava paremmin terveydenhuollossa. 2009. Valtiotalouden tarkastusvirasto. Viitattu 13.4.2013.
http://www.vtv.fi/ajankohtaista/tiedotteet/2009/kuntoutus_huomioitava_paremin_terveydenhuollossa.2968.news

Kuntoutusohjausnimikkeistö. 2013 Suomen kuntoutusohjaajien yhdistys ry. Viitattu 1.3.2013.
<http://www.suomenkuntoutusohjaajienyhdistys.fi/site/Kuntoutusohjausnimikkeisto>

Kuntoutusohjauksen ja –suunnittelun koulutusohjelma. 2012 Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Viitattu 5.11.2012
http://www.jamk.fi/koulutus/tutkinnot/nuoret/sosiaalijaterveysala/kuntoutuksen_ohjausjasuunnittelu

Kuntoutusohjauksen ja –suunnittelun koulutusohjelma. 2013. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Viitattu 15.5.2013. http://www.samk.fi/hakijat/amk-tutkinnot_aikuiskoulutus/kuntoutusohjaus_ja_suunnittelu

Kuntoutusohjaus. 2013. Viitattu 16.5.2013.
<http://www.suomenkuntoutusohjaajienyhdistys.fi/site/Kuntoutusohjaus>

Kuntoutusohjausnimikkeistö 2010. Opas sisältöön ja käyttöön. Holma, T. (Toim.) Toinen painos. Helsinki: Suomen kuntaliitto.

Laki ammatillisesta koulutuksesta 21.8.1998/630

Laki eräissä Suomen sotiin liittyneissä tehtävissä palvelleiden kuntoutuksesta 28.11.1997/1039

Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista 15.7.2005/566

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta. 23.6.1977/519

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta. 2.3.2001/189

Laki kuntoutuksen asiakasyhteistyöstä. 13.6.2003/497

Laki liikennevakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta 27.3.1991/626

Laki rintamaveteraanien kuntoutuksesta 23.12.1988/1184

Laki tapaturmavakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta 27.3.1991/625

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. 3.4.1987/380

Lastensuojelulaki. 13.4.2007/417

Leino, E., 2008. Kaaviokuva kuntoutusjärjestelmästä. 16.12.2008. 19.5.2013
<http://www.kunnet.fi/index.asp?tz=-3&link=4048>

Lukiolaki 21.8.1998/629

Lähihoitaja, kuntoutus. 2013. Viitattu 15.5.2013.
http://www.ammattinetti.fi/ammattit/detail/235_ammatti

Mäki-Kulmala, A., 2013. Tarvitaan myös kuntoutusta. Aamulehti 8.4.2013.
B14.

Notko, T. 2006. Janus vol. 14 (1) 2006. Kuntoutussäätiö.

Pekkonen, M. 2010. Terveysteen liittyvä elämänlaatu laitospainon vai-
kuttavuuden arvioinnissa. Helsinki. Yliopistopaino

Perusopetuslaki 21.8.1998/628

Päihdehuoltolaki. 17.1.1986/41

Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 22.6.2011. Viitattu 15.4.2013
<http://valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf/fi.pdf>

Rauhala. Palveluohjauksen määritelmiä. 2011. Suomen palveluohjausyhdis-
tys. Viitattu 27.2.2013.
<http://www.palveluohjaus.fi/index.php/fi/palveluohjaus/mitae-palveluohjaus-on>

RAY juliste Suomen kuntoutusohjaajat. 2011. Viitattu 22.2.2013.
[http://www.suomenkuntoutusohjaajienyhdistys.fi/files/RAY%20Juliste%20Suo-
men%20kuntoutusohjaajat_1.pdf](http://www.suomenkuntoutusohjaajienyhdistys.fi/files/RAY%20Juliste%20Suo-
men%20kuntoutusohjaajat_1.pdf)

Reito, S. 2009. Onko kuntoutuksen ohjaaja rehabsaurus? Kuntoutuksen ohja-
uksen ja -suunnittelun koulutusohjelmien työelämälähtöisyys Jyväskylän ja
Satakunnan ammattikorkeakouluissa. Opettajankoulutuksen kehittämishanke.
Tampere: Tampereen ammattikorkeakoulu. Ammatillinen opettajakorkeakoulu
Terveystenhoitolaki. 30.12.2010/1326

Rissanen, P., Kallanranta, T., & Suikkanen, A. (toim.). 2008. Kuntoutus. 2.
painos. Keuruu. Duodecim

Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.). 2005. Haastattelu – tutkimus, tilanteet ja
vuorovaikutus. Tampere. Vastapaino.

Selvitys sopeutumisvalmennuksen kehittämisestä. 1973. Invalidiliitto ry.

Sosiaalihuoltolaki. 17.9.1982/710

Sosiaalinen kuntoutus. 2012. Sosiaaliportti. 14.3.2013.
[http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/palvelut-
asiakkaalle/kuntoutuspalvelut/sosiaalinen-kuntoutus/](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/palvelut-
asiakkaalle/kuntoutuspalvelut/sosiaalinen-kuntoutus/)

Suikkanen, A., Härkäpää, K., Järvikoski, A., Kallanranta, T., Piirainen, K., Repo, M., Wikström, J. Kuntoutuksen ulottuvuudet. 1995. Helsinki. WSOY

Suomen kuntoutusohjaajien liitto ry. 2013. Kuntoutusohjaus. Viitattu 17.05.2013

<http://www.suomenkuntoutusohjaajienyhdistys.fi/site/Kuntoutusohjaus>

Toimintakykykuntoutus (lääkinnällinen kuntoutus). 2013. Kuntoutusportti. 12.3.2013.

<http://www.kuntoutusportti.fi/portal/fi/kuntoutus/kuntoutusjarjestelma/toimintakykykuntoutus/>

Työterveyshuoltolaki 21.12.2001/1383

UK case management Ltd. 2013. Viitattu 14.4.2013.

<http://www.ukcasemanagement.co.uk/services/>

Valtioneuvosto.2011. Hallitusohjelma. Viitattu 15.4.2013.

<http://valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/fi.jsp>

Valtiontalouden tarkastusvirasto. 2013. Viitattu 13.4.2013. <http://www.vtv.fi/>